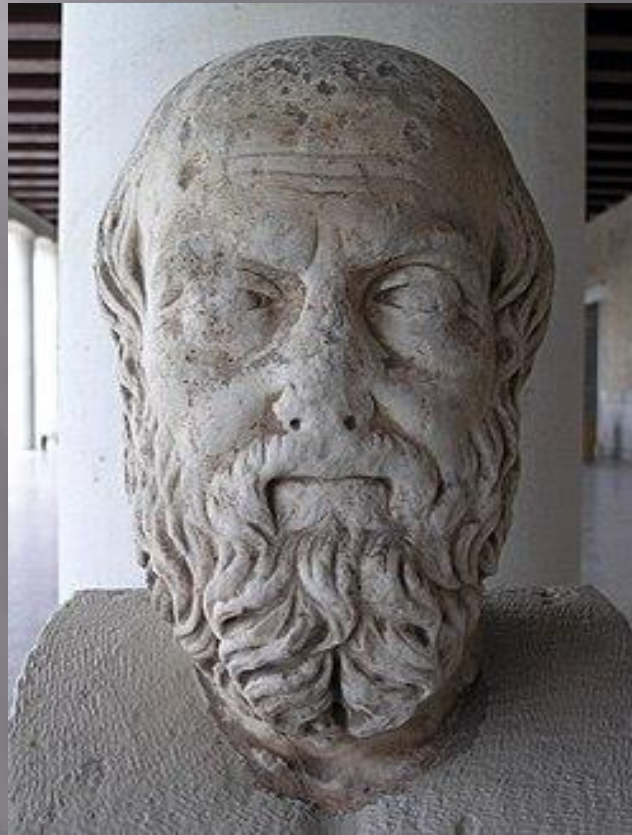

ΑΝΑΤΡΕΠΤΙΚΕΣ ΟΥΣΙΕΣ ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ.
ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΚΑΙ ΣΚΑΝΔΑΛΑ

Ηρόδοτος

484 π.Χ. (Αλικαρνασσός)-425 π.Χ. (Θούριοι)

Προτομή του Ηροδότου (Αθήνα, Στοά Αττάλου)

ΒΙΒΛΙΟ 1 (ΚΛΕΙΩ), 1.1.1.-1.4.4

Ἡροδότου Ἀλικαρνησσεός ιστορίας ἀπόδεξις ἦδε, ὡς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται, μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θαυμαστά, τὰ μὲν Ἕλλησι, τὰ δὲ βαρβάροισι ἀποδεχθέντα, ἀκλέα γένηται, τὰ τε ἄλλα καὶ δι' ἣν αἰτίην ἐπολέμησαν ἀλλήλοισι.

Ο Ηρόδοτος από την Αλικαρνασσό εκθέτει εδώ τις έρευνές του, για να μη ξεθωριάσει με τα χρόνια ό,τι έγινε από τους ανθρώπους, μήτε έργα μεγάλα και θαυμαστά, πραγματοποιημένα άλλα από τους Έλληνες και άλλα από τους βαρβάρους, να σβήσουν άδοξα· ιδιαίτερα γίνεται λόγος για την αιτία που αυτοί πολέμησαν μεταξύ τους.

Περσέων μὲν νῦν οἱ λόγοι Φοίνικας αἰτίους φασὶ γενέσθαι τῆς διαφορῆς· τούτους γάρ, ἀπὸ τῆς Ἐρυθρῆς καλεομένης θαλάσσης ἀπικομένους ἐπὶ τήνδε τὴν θάλασσαν καὶ οἰκήσαντας τοῦτον τὸν χῶρον τὸν καὶ νῦν οἰκέουσι, αὐτίκα ναυτιλίῃσι μακρῆσι ἐπιθέσθαι, ἀπαγινέοντας δὲ φορτία Αἰγύπτια τε καὶ Ἀσσύρια τῇ τε ἄλλῃ [χώρῃ] ἐσαπικνέεσθαι καὶ δὴ καὶ ἐς Ἄργος· τὸ δὲ Ἄργος τοῦτον τὸν χρόνον προεῖχε ἅπασι τῶν ἐν τῇ νῦν Ἑλλάδι καλεομένη χώρῃ

Οἱ γραμματισμένοι Πέρσες βρίσκουν τους Φοίνικες αἰτίους της ἐχθρας· λεν δηλαδή πως αυτοί, φτασμένοι ἀπὸ τῆς θαλάσσης που ονομάζεται Ἐρυθρά σε τούτη ἐδῶ τῆς θαλάσσης, ἀφού κατοίκησαν τὸν χῶρον που καὶ τώρα κατοικοῦν, ἀρχισαν ἀμέσως με μακρινὰ ταξίδια, μεταφέροντας ἐμπορεύματα αἰγυπτιακὰ καὶ ἀσσυριακὰ, νὰ πιάνουν καὶ σε ἄλλα λιμάνια καὶ προπαντός στο Ἄργος. Τὸ Ἄργος ἐκεῖνα τὰ χρόνια σε ὅλα ξεχώριζε ἀνάμεσα στις πόλεις τῆς χώρας που τώρα ονομάζεται Ἑλλάδα.

ἀπικομένους δὲ τοὺς Φοίνικας ἐς δὴ τὸ Ἄργος τοῦτο διατίθεσθαι τὸν φόρτον. πέμπτη δὲ ἢ ἕκτη ἡμέρη ἀπ' ἧς ἀπίκοντο, ἐξεμπολημένων σφι σχεδὸν πάντων, ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν θάλασσαν γυναῖκας ἄλλας τε πολλὰς καὶ δὴ καὶ τοῦ βασιλέος θυγατέρα· τὸ δὲ οἱ οὖνομα εἶναι, κατὰ τὠυτὸ τὸ καὶ Ἑλληνες λέγουσι, Ἰοῦν τὴν Ἰνάχου.

Πως ἐφτασαν λέει σ' αὐτὸ το Ἄργος οἱ Φοίνικες καὶ ξεπουλούσαν το φορτιό τους. Ὅμως τὴν πέμπτη ἢ τὴν ἕκτη μέρα αφότου ἐφτασαν καὶ ὅταν σχεδόν τα εἶχαν ὅλα ξεπουλήσει, πως κατέβηκαν στὴ θάλασσα καὶ ἄλλες πολλές κοπέλες καὶ ἀνάμεσά τους ἡ θυγατέρα το βασιλιά· τὸ ὄνομά της ἦταν τὸ ἴδιο που λεν καὶ οἱ Ἑλληνες, Ἰώ τοῦ Ἰνάχου.

ταύτας στάσας κατὰ πρύμνην τῆς νεὸς ὠνέεσθαι τῶν φορτίων τῶν σφι
ἦν θυμὸς μάλιστα, καὶ τοὺς Φοίνικας διακελευσαμένους ὀρμηῆσαι ἐπ'
αὐτάς. τὰς μὲν δὴ πλεῦνας τῶν γυναικῶν ἀποφυγεῖν, τὴν δὲ Ἰοῦν σὺν
ἄλλησι ἄρπασθῆναι· ἐσβαλομένους δὲ ἐς τὴν νέα οἴχεσθαι
ἀποπλέοντας ἐπ' Αἴγυπτου. οὕτω μὲν Ἰοῦν ἐς Αἴγυπτον ἀπικέσθαι
λέγουσι Πέρσαι, οὐκ ὡς Ἕλληνες, καὶ τῶν ἀδικημάτων πρῶτον τοῦτο
ἄρξαι·

Πως αὐτές στάθηκαν στην πρύμη του карабиού κι αγόραζαν από τις
πραμάτειες ὅ,τι τραβούσε η καρδιά τους πιο πολύ, και οι Φοίνικες
συνεννοημένοι ὀρμησαν πάνω τους. Πως βέβαια οι πιο πολλές
ξέφυγαν, ὅμως την Ἰώ μαζί με ἄλλες την ἄρπαξαν, τη βάλαν στο
καράβι και γρήγορα ἀνοιξαν πανιά για την Αἴγυπτο.
Ἔτσι διηγούνται οι Πέρσες πως η Ἰώ ἔφτασε στην Αἴγυπτο, ὄχι ὅπως
οι Ἕλληνες, και πως αὐτό ἔγινε η ἀρχή για τα ἀδικήματα που
ακολούθησαν.

μετὰ δὲ ταῦτα Ἑλλήνων τινάς (οὐ γὰρ ἔχουσι τοῦνομα ἀπηγήσασθαι) φασὶ τῆς Φοινίκης ἐς Τύρον προσσχόντας ἀρπάσαι τοῦ βασιλέος τὴν θυγατέρα Εὐρώπην· εἶησαν δ' ἂν οὗτοι Κρήτες. ταῦτα μὲν δὴ ἴσα πρὸς ἴσα σφιν γενέσθαι· μετὰ δὲ ταῦτα Ἕλληνας αἰτίους τῆς δευτέρης ἀδικίης γενέσθαι. καταπλώσαντας γὰρ μακρῇ νηϊ ἐς Αἶαν τε τὴν Κολχίδα καὶ ἐπὶ Φᾶσιν ποταμόν, ἐνθεῦτεν, διαπρηξαμένους καὶ τᾶλλα τῶν εἵνεκεν ἀπίκατο, ἀρπάσαι τοῦ βασιλέος τὴν θυγατέρα Μηδεῖην. πέμψαντα δὲ τὸν Κόλχον [βασιλέα] ἐς τὴν Ἑλλάδα κήρυκα αἰτέειν τε δίκας τῆς ἀρπαγῆς καὶ ἀπαιτέειν τὴν θυγατέρα· τοὺς δὲ ὑποκρίνασθαι ὡς οὐδὲ ἐκεῖνοι Ἰοῦς τῆς Ἀργείης ἔδοσαν σφιν δίκας τῆς ἀρπαγῆς· οὐδὲ ὧν αὐτοὶ δώσειν ἐκείνοισι.

Μετά από αυτά, λένε οι Πέρσες, κάποιοι από τους Ἕλληνες (γιατί δεν ξέρουν να πουν το ὄνομά τους) πάτησαν πόδι στην Τύρο της Φοινίκης και ἀρπαξαν τη θυγατέρα του βασιλιά την Ευρώπη. Μπορεί και να ἔταν Κρήτες. Πως ἔτσι ἔγιναν ἴσα κι ἴσα, ὁμως μετά οι Ἕλληνες ἔγιναν αἰτίοι της δεύτερη ἀδικίας. Γιατί μ' ἓνα μακρὺ καράβι ἀνέβηκαν τον Φάση ποταμὸ στην Αἶα της Κολχίδας, κι ἀποκεῖ, σαν ἀποτέλειωσαν τις ἄλλες υποθέσεις τους για τις οποίες πήγαν, ἀρπαξαν τη θυγατέρα του βασιλιά τη Μήδεια. Πως ἔστειλε ο Κόλχος στην Ελλάδα κήρυκα και ζητούσε ικανοποίηση για την ἀρπαγή, και ζητούσε πίσω την κόρη του· ὁμως αυτοὶ ἀπαντούσαν ὅτι οὔτε ἐκεῖνοι δεν τους εἶχαν δώσει ικανοποίηση για την ἀρπαγή της ἀργίτισσας Ἰως· οὔτε λοιπὸν κι αυτοὶ θα του τη δώσουν.

δευτέρη δὲ λέγουσι γενεῇ μετὰ ταῦτα Ἀλέξανδρον τὸν Πριάμου ἀκηκοῦτα ταῦτα ἐθελῆσαί οἱ ἐκ τῆς Ἑλλάδος δι' ἀρπαγῆς γενέσθαι γυναῖκα, ἐπιστάμενον πάντως ὅτι οὐ δώσει δίκας· οὐδὲ γὰρ ἐκείνους διδόναι. οὕτω δὲ ἀρπάσαντος αὐτοῦ Ἑλένην, τοῖσι Ἕλλησι δόξαι πρῶτον πέμψαντας ἀγγέλους ἀπαιτέειν τε Ἑλένην καὶ δίκας τῆς ἀρπαγῆς αἰτέειν. τοὺς δὲ προῖσχομένων ταῦτα προφέρειν σφι Μηδείης τὴν ἀρπαγὴν, ὡς οὐ δόντες αὐτοὶ δίκας οὐδὲ ἐκδόντες ἀπαιτεόντων βουλοίατό σφι παρ' ἄλλων δίκας γίνεσθαι.

Στην ἐπόμενη γενιά ὕστερα ἀπὸ αὐτά, λένε πως ὁ Ἀλέξανδρος που τα ἐμάθε, θέλησε νὰ ἀποχτήσῃ γυναῖκα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα με ἀρπαγή, ξέροντας πως ἔτσι κι ἀλλιῶς δε θα δώσει λόγο, ἀφοῦ καὶ ἐκεῖνοι δεν ἔδωσαν. Ἐτσι λοιπόν, σαν ἀρπάξῃ τὴν Ἑλένη, οἱ Ἕλληνες πήραν ἀπόφαση νὰ στείλουν κήρυκες καὶ νὰ ζητοῦν τὴν Ἑλένη πίσω, καὶ νὰ ζητοῦν ικανοποίηση γιὰ τὴν ἀρπαγή. Ὅμως ἐκεῖνοι στὰ ἐπιχειρήματά τους ἀντίφερναν τὴν ἀρπαγή τῆς Μήδειας, ὅτι οὔτε οἱ ἴδιοι δεν τους ἔδωσαν ικανοποίηση οὔτε τους τὴν ἔδωσαν πίσω, μὴλο που τὴν ζητούσαν, κι ἤθελαν τώρα νὰ πάρουν ικανοποίηση ἀπὸ τους ἄλλους.

μέχρι μὲν ὧν τούτου ἀρπαγὰς μούνας εἶναι παρ' ἀλλήλων, τὸ δὲ ἀπὸ τούτου Ἑλληνας δὴ μεγάλως αἰτίους γενέσθαι· προτέρους γὰρ ἄρξαι στρατεύεσθαι ἐς τὴν Ἀσίην ἢ σφέας ἐς τὴν Εὐρώπην. τὸ μὲν νυν ἀρπάζειν γυναῖκας ἀνδρῶν ἀδίκων νομίζειν ἔργον εἶναι, τὸ δὲ ἀρπασθεισέων σπουδὴν ποιήσασθαι τιμωρέειν ἀνοήτων, τὸ δὲ μηδεμίαν ὥρην ἔχειν ἀρπασθεισέων σωφρόνων· δῆλα γὰρ δὴ ὅτι, εἰ μὴ αὐταὶ ἐβούλοντο, οὐκ ἂν ἠρπάζοντο.

Πως ὡς ἐδῶ μόνο αρπαγές γυναικῶν έγιναν και από τις δύο μεριές, ὅμως αποκεί και πέρα οι Ἑλληνες βέβαια ἔπεσαν σε μεγάλο σφάλμα· γιατί πρωτύτερα αυτοί ἀρχισαν να εκστρατεύουν στην Ασία ἀπ' ὅ,τι ἐκείνοι στην Ευρώπη. Πως το να αρπάζει κανεὶς γυναῖκες εἶναι βέβαια ἔργο ἀδίκων ἀνθρώπων, ὅμως, μια κι ἐγινε η ἀρπαγή, να θες καλά και σώνει ἐκδίκηση, αὐτό το κάνουν οι ἀνόητοι· να μη σε νοιάζει γι' αὐτές που σου ἀρπαξαν, αὐτό εἶναι γνώρισμα των φρονίμων· γιατί ολοφάνερα, αν δεν το ἠθελαν οι ἴδιες, δε θα ἀφηναν να τις αρπάζουν.

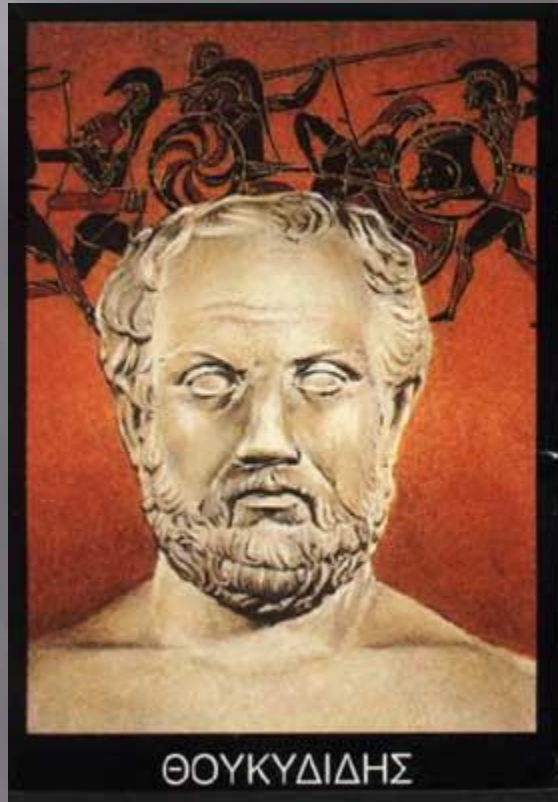
σφέας μὲν δὴ τοὺς ἐκ τῆς Ἀσίας λέγουσι Πέρσαι ἀρπαζομένων τῶν γυναικῶν λόγον οὐδένα ποιήσασθαι, Ἕλληνας δὲ Λακεδαιμονίης εἵνεκεν γυναικὸς στόλον μέγαν συναγεῖραι καὶ ἔπειτα ἐλθόντας ἐς τὴν Ἀσίην τὴν Πριάμου δύναμιν κατελεῖν. ἀπὸ τούτου αἰεὶ ἠγήσασθαι τὸ Ἑλληνικὸν σφίσι εἶναι πολέμιον. τὴν γὰρ Ἀσίην καὶ τὰ ἐνοικέοντα ἔθνη βάρβαρα οἰκηεῦνται οἱ Πέρσαι, τὴν δὲ Εὐρώπην καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἠγνται κεχωρίσθαι.

Αυτοί οι Ασιάτες, λεν οι Πέρσες, όταν τους άρπαξαν γυναίκες, δεν το πήραν στα σοβαρά, ενώ οι Έλληνες για μια γυναίκα σπαρτιάτισσα ξεσήκωσαν ολόκληρη εκστρατεία, ήρθαν στην Ασία και αφάνισαν τη δύναμη του Πριάμου. Πως από τότε πια θεωρούν ότι οι Έλληνες τους είναι εχθροί. Γιατί την Ασία και τα βάρβαρα έθνη που την κατοικούν, οι Πέρσες τα θεωρούν δικά τους, ενώ την Ευρώπη και τους Έλληνες τα έβλεπαν πάντα σαν κάτι ξεχωριστό.

(μετάφραση Δ.Ν. Μαρωνίτη)

Θουκυδίδης

(περ. 460 π.Χ. - περ. 399 ή 395 π.Χ.)

[6.54.1] Τὸ γὰρ Ἀριστογείτονος καὶ Ἀρμοδίου τόλμημα δι' ἐρωτικὴν ξυντυχίαν ἐπεχειρήθη, ἣν ἐγὼ ἐπὶ πλέον διηγησάμενος ἀποφανῶ οὔτε τοὺς ἄλλους οὔτε αὐτοὺς Ἀθηναίους περὶ τῶν σφετέρων τυράννων οὐδὲ περὶ τοῦ γενομένου ἀκριβὲς οὐδὲν λέγοντας. [6.54.2] Πεισιστράτου γὰρ γηραιοῦ τελευτήσαντος ἐν τῇ τυραννίδι οὐχ Ἴππαρχος, ὥσπερ οἱ πολλοὶ οἴονται, ἀλλ' Ἰππίας πρεσβύτατος ὢν ἔσχε τὴν ἀρχήν. γενομένου δὲ Ἀρμοδίου ὥρα ἡλικίας λαμπροῦ Ἀριστογείτων ἀνὴρ τῶν ἀστῶν, μέσος πολίτης, ἐραστής ὢν εἶχεν αὐτόν. [6.54.3] πειραθεὶς δὲ ὁ Ἀρμόδιος ὑπὸ Ἰπάρχου τοῦ Πεισιστράτου καὶ οὐ πεισθεὶς καταγορεύει τῷ Ἀριστογείτονι. ὁ δὲ ἐρωτικῶς περιαλγήσας καὶ φοβηθεὶς τὴν Ἰπάρχου δύναμιν μὴ βία προσαγάγηται αὐτόν, ἐπιβουλεύει εὐθύς ὡς ἀπὸ τῆς ὑπαρχούσης ἀξιώσεως κατάλυσιν τῇ τυραννίδι. [6.54.4] καὶ ἐν τούτῳ ὁ Ἰππαρχος ὡς αὐθις πειράσας οὐδὲν μᾶλλον ἔπειθε τὸν Ἀρμόδιον, βίαιον μὲν οὐδὲν ἐβούλετο δρᾶν, ἐν τρόπῳ δὲ τινὶ ἀφανεῖ ὡς οὐ διὰ τοῦτο δὴ παρεσκευάζετο προπηλακιῶν αὐτόν.

[6.54.1] Στην πραγματικότητα το τόλμημα του Αριστογείτονος και του Αρμοδίου είχε αιτία μια ερωτική περιπέτεια, την οποίαν θα ιστορήσω με λεπτομέρεια για ν' αποδείξω ότι, ούτε οι άλλοι Έλληνες, ούτε οι Αθηναίοι λένε αλήθεια όταν διηγούνται τα των τυράννων τους και ειδικότερα το γεγονός αυτό. [6.54.2] Όταν ο Πεισίστρατος, γέρος, πέθανε τύραννος, δεν τον διαδέχτηκε ο Ἰππαρχος, όπως το νομίζουν οι πολλοί, αλλά πήρε την εξουσία ο Ἰππίας, ως πρωτότοκος. Ο Αρμόδιος ήταν, τότε, ωραιότατος, στον ανθό της νιότης και ο Αριστογείτων, πολίτης της μέσης τάξης, τον ερωτεύτηκε και ζούσε μαζί του. [6.54.3] Ο Ἰππαρχος του Πεισιστράτου, έκανε ερωτικές προτάσεις στον Αρμόδιο, ο οποίος τον απέκρουσε και το είπε στον Αριστογείτονα που αγανάκτησε απ' το ερωτικό του πάθος. Φοβήθηκε μήπως ο Ἰππαρχος, με τη δύναμή του, πάρει τον Αρμόδιο με την βία και άρχισε αμέσως να συνωμοτεί για ν' ανατρέψει την τυραννίδα, χρησιμοποιώντας την επιρροή που είχε. [6.54.4] Ο Ἰππαρχος προσπάθησε πάλι να προσελκύσει τον Αρμόδιο και πάλι απέτυχε, αλλά δεν είχε κανένα σκοπό να μεταχειριστεί βία, αναζητούσε, όμως, τρόπο να τον εξευτελίσει χωρίς να φανεί ότι ήταν για αυτήν την αιτία.

[6.56.1] Τὸν δ' οὖν Ἀρμόδιον ἀπαρνηθέντα τὴν πείρασιν, ὥσπερ διανοεῖτο, (Ἴππαρχος) προυπηλάκισεν· ἀδελφὴν γὰρ αὐτοῦ κόρην ἐπαγγεῖλαντες ἤκειν κανοῦν οἴσουσαν ἐν πομπῇ τινί, ἀπήλασαν λέγοντες οὐδὲ ἐπαγγεῖλαι τὴν ἀρχὴν διὰ τὸ μὴ ἀξίαν εἶναι. [6.56.2] χαλεπῶς δὲ ἐνεγκόντος τοῦ Ἀρμοδίου πολλῶ δὴ μᾶλλον δι' ἐκεῖνον καὶ ὁ Ἀριστογείτων παρωξύνετο. καὶ αὐτοῖς τὰ μὲν ἄλλα πρὸς τοὺς ξυνεπιθησομένους τῷ ἔργῳ ἐπέπρακτο, περιέμενον δὲ Παναθήναια τὰ μεγάλα, ἐν ἧ μόνον ἡμέρᾳ οὐχ ὑπόπτον ἐγίνετο ἐν ὄπλοις τῶν πολιτῶν τοὺς τὴν πομπὴν πέμψοντας ἀθρόους γενέσθαι· καὶ ἔδει ἄρξαι μὲν αὐτούς, ξυνεπαμύνειν δὲ εὐθύς τὰ πρὸς τοὺς δορυφόρους ἐκείνους. [6.56.3] ἦσαν δὲ οὐ πολλοὶ οἱ ξυνομομοκότες ἀσφαλείας ἔνεκα· ἤλπιζον γὰρ καὶ τοὺς μὴ προειδότες, εἰ καὶ ὀποσοιοῦν τολμήσειαν, ἐκ τοῦ παραχρῆμα ἔχοντάς γε ὄπλα ἐθελήσειν σφᾶς αὐτοὺς ξυνελευθεροῦν

[6.56.1] Επειδή, λοιπόν, ο Αρμόδιος είχε αποκρούσει τις προτάσεις του, ο Ἴππαρχος τον εξευτέλισε, ὅπως το εἶχε σκοπὸ. Κάλεσαν τὴν ἀδελφὴ του, μια νέα παρθένα, να πάει να κρατήσῃ ἓνα καλάθι σε μια πομπή και μετά τὴν ἐδίωξαν λέγοντάς τῆς ὅτι δεν τὴν εἶχαν ποτέ καλέσει, γιατί δεν ἦταν ἀξία για τέτοια τιμή. [6.56.2] Ο Αρμόδιος το πήρε πολύ ἀσκημα και ἐξαιτίας του ο Αριστογείτων ἐνιωθε ἀκόμα μεγαλύτερη ἀγανάκτηση. Συνεννοήθηκαν με ὅλους ὅσους ἐπρόκειτο να βοηθήσουν και περίμεναν τα Μεγάλα Παναθήναια, μόνη μέρα κατὰ τὴν ὁποία οἱ πολῖτες οἱ ὁποῖοι θα σχηματίζαν τὴν πομπή, μπορούσαν να συγκεντρωθῶν ἐνοπλοὶ χωρίς να κινήσουν υποψίες. Επρόκειτο να χτυπήσουν πρώτοι οἱ δυο τους και οἱ ἄλλοι να τους βοηθήσουν ἐναντίον τῆς σωματοφυλακῆς. [6.56.3] Για περισσότερη ἀσφάλεια οἱ συνωμότες δεν ἦσαν πολλοί, γιατί ἤλπιζαν ὅτι, ὅσο λίγοι και αν ἦσαν, οἱ ἄλλοι πολῖτες που δεν ἤξεραν τίποτε, θα ἠθελαν πρόθυμα, ἔχοντας ὄπλα, να βοηθήσουν για τὴν ἴδια τὴν ἀπελευθέρωσή τους.

[6.57.1] καὶ ὡς ἐπῆλθεν ἡ ἑορτή, Ἰππίας μὲν ἔξω ἐν τῷ Κεραμεικῷ καλουμένῳ μετὰ τῶν δορυφόρων διεκόσμηι ὡς ἕκαστα ἐχρῆν τῆς πομπῆς προΐεναι, ὁ δὲ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων ἔχοντες ἤδη τὰ ἐγχειρίδια ἐς τὸ ἔργον προῆσαν. [6.57.2] καὶ ὡς εἶδόν τινα τῶν ξυνωμοτῶν σφίσι διαλεγόμενον οἰκείως τῷ Ἰππία (ἦν δὲ πᾶσιν εὐπρόσοδος ὁ Ἰππίας), ἔδεισαν καὶ ἐνόμισαν μεμηνῦσθαί τε καὶ ὅσον οὐκ ἤδη ξυλληφθήσεσθαι.

Όταν ἦρθε ἡ μέρα τῆς γιορτῆς ὁ Ἰππίας, ἔχοντας τοὺς σωματοφύλακές του, ἦταν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, στὸ μέρος ποὺ λέγεται Κεραμεικός καὶ κανόνιζε πὼς θὰ πορευόταν ἡ κάθε ομάδα στὴν πομπή. Ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων μετὰ κοντοσπάθια τοὺς προχωροῦσαν κιόλας γιὰ νὰ χτυπήσουν. [6.57.2] Ἀλλά καθὼς εἶδαν ἕνα ἀπὸ τοὺς συνωμότες νὰ μιλάει με οἰκειότητα στὸν Ἰππία (τὸν ὁποῖο μποροῦσε εὐκόλα νὰ πλησιάσει ὁποιοσδήποτε), φοβήθηκαν καὶ νόμισαν ὅτι τοὺς εἶχαν καταδώσει καὶ ὅτι θὰ τοὺς ἐπιάναν ἐκείνη τὴν ὥρα.

[6.57.3] τὸν λυπήσαντα οὖν σφᾶς καὶ δι' ὄνπερ πάντα ἐκινδύνευον ἐβούλοντο πρότερον, εἰ δύναιτο, προτιμωρήσασθαι, καὶ ὥσπερ εἶχον ὥρμησαν ἔσω τῶν πυλῶν, καὶ περιέτυχον τῷ Ἰππάρχῳ παρὰ τὸ Λεωκόρειον καλούμενον, καὶ εὐθὺς ἀπερισκέπτως προσπεσόντες καὶ ὡς ἂν μάλιστα δι' ὀργῆς ὁ μὲν ἐρωτικῆς, ὁ δὲ ὑβρισμένος, ἔτυπτον καὶ ἀποκτείνουσιν αὐτόν. [6.57.4] καὶ ὁ μὲν τοὺς δορυφόρους τὸ αὐτίκα διαφεύγει ὁ Ἀριστογείτων, ξυνδραμόντος τοῦ ὄχλου, καὶ ὕστερον ληφθεὶς οὐ ραδίως διετέθη· Ἀρμόδιος δὲ αὐτοῦ παραχρῆμα ἀπόλλυται.

[6.57.3] Θέλοντας, ὁμως, να προλάβουν να εκδικηθούν τον άνθρωπο που τους είχε προσβάλει και για τον οποίο τα ριψοκινδύνευαν όλα αυτά, έτρεξαν ὅπως ἦσαν μέσα στην πολιτεία και βρήκαν τον Ἰππαρχο κοντά στο λεγόμενο Λεωκόρειον και, χωρίς να σκεφτούν ἄλλο τίποτε, έπεσαν επάνω του. Τυφλωμένοι από το πάθος τους, ο ένας από την ερωτική του ζήλια, ο ἄλλος από την προσβολή που του είχε γίνει, τον χτύπησαν και τον σκότωσαν. [6.57.4] Ο Αριστογείτων, μέσα στην σύγχυση του ὄχλου που μαζεύτηκε, κατόρθωσε εκείνη τη στιγμή να ξεφύγει απ' τους σωματοφύλακες. Αργότερα τον έπιασαν και τον θανάτωσαν με σκληρό τρόπο. Τον Αρμόδιο τον σκότωσαν επί τόπου.

(Μετάφραση: Α. Βλάχος)

Οι τυραννοκτόνοι, Αρμόδιος και Αριστογείτων.
Άγαλμα του Αντήνορα (περ. 477/6 π.Χ.)

Αντίγραφο του χαμένου πρωτοτύπου (Αρχαιολογικό Μουσείο Νάπολης)

[6.27.1] Ἐν δὲ τούτῳ, ὅσοι Ἑρμαῖ ἦσαν λίθινοι ἐν τῇ πόλει τῇ Ἀθηναίων (εἰσὶ δὲ κατὰ τὸ ἐπιχώριον, ἢ τετράγωνος ἐργασία, πολλοὶ καὶ ἐν ἰδίῳ προθύροις καὶ ἐν ἱεροῖς), μιᾷ νυκτὶ οἱ πλεῖστοι περιεκόπησαν τὰ πρόσωπα. [6.27.2] καὶ τοὺς δράσαντας ἦδει οὐδεὶς, ἀλλὰ μεγάλῳ μηνύτρῳ δημοσίᾳ οὗτοί τε ἐζητοῦντο καὶ προσέτι ἐψηφίσαντο, καὶ εἴ τις ἄλλο τι οἶδεν ἀσέβημα γεγενημένον, μηνύειν ἀδεῶς τὸν βουλόμενον καὶ ἀστῶν καὶ ξένων καὶ δούλων. [6.27.3] καὶ τὸ πρᾶγμα μειζόνως ἐλάμβανον· τοῦ τε γὰρ ἔκπλου οἰωνὸς ἐδόκει εἶναι καὶ ἐπὶ ξυνωμοσίᾳ ἅμα νεωτέρων πραγμάτων καὶ δήμου καταλύσεως γεγενῆσθαι.

[6.27.1] Αλλά στο μεταξύ συνέβηκε ὅλοι οι λίθινοι Ερμαί της Αθήνας (εἶναι οι τετράγωνες αυτές στήλες που κατὰ το τοπικό ἔθιμο βρίσκονται προστά σε ιδιωτικές κατοικίες ἀλλά και σε ιερά) να βρεθούν οι περισσότεροι σε μια μόνο νύχτα μέσα, με τα πρόσωπά τους σπασμένα. [6.27.2] Κανείς δεν γνώριζε τους ἐνόχους, ἀλλά προκηρύχθηκαν δημοσίᾳ μεγάλες ἀμοιβές για να τους ἀνακαλύψουν και ψήφισαν, ἐπίσης, ὅτι οποιοσδήποτε, εἴτε πολίτης εἴτε ξένος εἴτε δούλος ἤξερε καμιάν ἄλλη ἱεροσυλία, ἔπρεπε να την καταγγεῖλει χωρίς φόβο για το ἀτομό του. [6.27.3] Θεωρούσαν το πρᾶγμα ἐξαιρετικά σοβαρό, γιατί νόμιζαν ὅτι ἦταν κακό σημάδι για την ἐκστρατεία και ὅτι ἦταν ἐκδήλωση συνωμοσίας για να γίνει ἐπανάσταση και ν' ἀνατραπεί η δημοκρατία.

6.28.1] μηνύεται οὖν ἀπὸ μετοίκων τέ τινων καὶ ἀκολουθῶν περὶ μὲν τῶν Ἑρμῶν οὐδέν, ἄλλων δὲ ἀγαλμάτων περικοπαί τινες πρότερον ὑπὸ νεωτέρων μετὰ παιδιᾶς καὶ οἴνου γεγενημένοι, καὶ τὰ μυστήρια ἅμα ὡς ποιεῖται ἐν οἰκίαις ἐφ' ὕβρει· ὧν καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην ἐπητιῶντο. [6.28.2] καὶ αὐτὰ ὑπολαμβάνοντες οἱ μάλιστα τῷ Ἀλκιβιάδῃ ἀχθόμενοι ἐμποδῶν ὄντι σφίσι μὴ αὐτοῖς τοῦ δήμου βεβαίως προεστάναι, καὶ νομίσαντες, εἰ αὐτὸν ἐξελάσειαν, πρῶτοι ἂν εἶναι, ἐμεγάλυνον καὶ ἐβόων ὡς ἐπὶ δήμου καταλύσει τά τε μυστικά καὶ ἡ τῶν Ἑρμῶν περικοπὴ γένοιτο καὶ οὐδέν εἴη αὐτῶν ὅτι οὐ μετ' ἐκείνου ἐπράχθη, ἐπιλέγοντες τεκμήρια τὴν ἄλλην αὐτοῦ ἐς τὰ ἐπιτηδεύματα οὐ δημοτικὴν παρανομίαν.

[6.28.1] Μερικοὶ μέτοικοι καὶ υπηρέτες, χωρὶς ν' ἀποκαλύψουν τίποτε γιὰ τοὺς Ἑρμάς, ἔκαναν μιὰ καταγγελία γιὰ προγενέστερους ακρωτηριασμούς ἄλλων ἀγαλμάτων, τοὺς οὐσίους, γιὰ διασκέδαση, εἶχαν κάνει μεθυσμένοι νεαροὶ καὶ ἀποκάλυψαν ταυτόχρονα ὅτι σε μερικά σπίτια γίνονταν παρωδίες τῶν Μυστηρίων τῆς Ἐλευσίως. Μεταξὺ ἄλλων, κατηγοροῦσαν καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην. [6.28.2] Υἱοθετοῦσαν τὴν κατηγορία οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἀλκιβιάδην, ἐπειδὴ ἦταν ἐμπόδιο γιὰ νὰ γίνουν αὐτοὶ ἡγέτες τῶν δημοκρατικῶν. Νομίζοντας ὅτι ἀν πετύχαιναν νὰ τὸν διώξουν ἀπὸ τὴν πολιτεία, θὰ γίνονταν αὐτοὶ ἀρχηγοὶ τῆς, ἐξόγκωσαν τὴν κατηγορία καὶ φώναζαν παντοῦ ὅτι καὶ ἡ παρωδία τῶν Μυστηρίων καὶ ὁ ακρωτηριασμός τῶν Ἑρμῶν εἶχαν σκοπὸ τὴν ἀνατροπὴ τῶν πολιτεύματος. Ἐλεγαν ὅτι τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτὰ δὲν εἶχε γίνῃ χωρὶς τὴν ἀνάμειξή του καὶ πρόσθεταν γιὰ ἐπιχείρημα τὴν ἐν γένει διαγωγὴ του, περιφρονητικὴ του νόμου καὶ ἀντιδημοκρατικὴ.

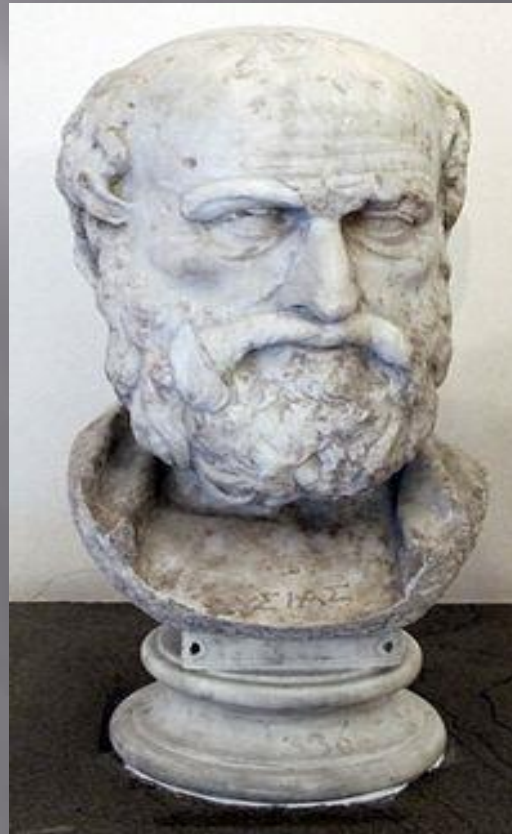
(Μετάφραση Α. Βλάχος)

Αγγειογραφική απεικόνιση ερμαϊκής στήλης
(Παρίσι, Μουσείο του Λούβρου)

ΛΥΣΙΑΣ

περ. 459 ή 445 -380 ή 377 π.Χ.

Ὑπὲρ τοῦ Ἐρατοσθένους φόνου ἀπολογία

[6] ἐγὼ γάρ, ὦ Ἀθηναῖοι, ἐπειδὴ ἔδοξέ μοι γῆμαι καὶ γυναῖκα ἡγαγόμενην εἰς τὴν οἰκίαν, τὸν μὲν ἄλλον χρόνον οὕτω διεκείμην ὥστε μήτε λυπεῖν μήτε λίαν ἐπ' ἐκείνη εἶναι ὅ τι ἂν ἐθέλη ποιεῖν, ἐφύλαττόν τε ὡς οἶόν τε ἦν, καὶ προσεῖχον τὸν νοῦν ὥσπερ εἰκὸς ἦν. ἐπειδὴ δέ μοι παιδίον γίγνεται, ἐπίστευον ἤδη καὶ πάντα τὰ ἐμαυτοῦ ἐκείνη παρέδωκα, ἡγούμενος ταύτην οἰκειότητα μεγίστην εἶναι. [7] ἐν μὲν οὖν τῷ πρώτῳ χρόνῳ, ὦ Ἀθηναῖοι, πασῶν ἦν βελτίστη, καὶ γὰρ οἰκονόμος δεινὴ καὶ φειδωλὸς {ἀγαθὴ} καὶ ἀκριβῶς πάντα διοικοῦσα· ἐπειδὴ δέ μοι ἡ μήτηρ ἐτελεύτησε, ἡ πάντων τῶν κακῶν ἀποθανοῦσα αἰτία μοι γεγένηται — [8] ἐπ' ἐκφορὰν γὰρ αὐτῆς ἀκολουθήσασα ἡ ἐμὴ γυνὴ ὑπὸ τούτου τοῦ ἀνθρώπου ὀφθεῖσα, χρόνῳ διαφθείρεται· ἐπιτηρῶν γὰρ τὴν θεραπείαν τὴν εἰς τὴν ἀγορὰν βαδίζουσας καὶ λόγους προσφέρων ἀπώλεσεν αὐτήν.

[6] Εγώ, που λέτε, Αθηναῖοι, αφού πήρα την απόφαση να παντρευτώ και τελικά παντρεύτηκα, τον πρώτο καιρό τηρούσα τέτοια στάση απέναντι στη γυναίκα μου, ὥστε μήτε να την δυσαρεστῶ μήτε ὅμως και να παραεῖναι ελεύθερη να κάνει ὅ,τι θέλει· την παρακολουθούσα, ὅσο ἦταν δυνατό, και επαγρυπνούσα, ὅπως ἦταν φυσικό. Από τότε ὅμως που γεννήθηκε το παιδί, της εἶχα πλέον εμπιστοσύνη και της παρέδωσα ὅ,τι εἶχα και δεν εἶχα, επειδὴ πίστευα ὅτι το παιδί αποτελεί τον πιο ισχυρό δεσμό. [7] Τον πρώτο καιρό λοιπόν, Αθηναῖοι, ἦταν ὄντως η καλύτερη απ' ὅλες· νοικοκυρά φοβερὴ και μετρημένη στα ἐξοδα, διαχειριζόταν τα πάντα με μέτρο. Ὄταν ὅμως εἶχα την ατυχία να χάσω τη μητέρα μου -ο θάνατός της στάθηκε η αἰτία για ὅλα τα δεινά που με βρήκαν.¹ Συγκεκριμένα στην κηδεῖα της συνόδεψε και η γυναίκα μου την νεκρὴ. [8] ἐκεῖ την εἶδε ο ἄνθρωπος αὐτός και με τον καιρό την παρέσυρε.² Παρακολουθούσε δηλ. ἐκτοτε την υπηρέτρια που πηγαίνει στην ἀγορά, ἔκανε μέσω αὐτῆς προτάσεις στη γυναίκα μου και τελικά την κατέστρεψε.

[9] πρῶτον μὲν οὖν, ὧ ἄνδρες, (δεῖ γὰρ καὶ ταῦθ' ὑμῖν διηγήσασθαι) οἰκίδιον ἔστι μοι διπλοῦν, ἴσα ἔχον τὰ ἄνω τοῖς κάτω κατὰ τὴν γυναικωνίτιν καὶ κατὰ τὴν ἀνδρωνίτιν. ἐπειδὴ δὲ τὸ παιδίον ἐγένετο ἡμῖν, ἡ μήτηρ αὐτὸ ἐθήλαζεν· ἵνα δὲ μή, ὅποτε λοῦσθαι δέοι, κινδυνεύῃ κατὰ τῆς κλίμακος καταβαίνουσα, ἐγὼ μὲν ἄνω διητώμην, αἱ δὲ γυναῖκες κάτω. [10] καὶ οὕτως ἤδη συνειθισμένον ἦν, ὥστε πολλάκις ἡ γυνὴ ἀπῆει κάτω καθευδήσουσα ὡς τὸ παιδίον, ἵνα τὸν τιθὸν αὐτῷ διδῶ καὶ μὴ βοᾷ. καὶ ταῦτα πολὺν χρόνον οὕτως ἐγίγνετο, καὶ ἐγὼ οὐδέποτε ὑπώπτευσα, ἀλλ' οὕτως ἡλιθίως διεκείμην, ὥστε ᾤμην τὴν ἐμαυτοῦ γυναῖκα πασῶν σωφρονεστάτην εἶναι τῶν ἐν τῇ πόλει.

[9] Κατ' ἀρχὴν, συμπολίτες, -εἶμαι, βλέπετε, υποχρεωμένος να σας διηγηθῶ και αὐτά- ἔχω ἓνα σπιτάκι δίπατο, πάνω και κάτω ὅμοιο ὡς προς τον γυναικωνίτη⁴ και τον ανδρωνίτη. Όταν αποχτήσαμε το παιδί, η μητέρα του το θήλαζε· για να μην κινδυνεύει λοιπὸν κατεβαίνοντας τη σκάλα, ὅποτε χρειαζόταν να το πλύνει, ἔμενα ἐγὼ πάνω και οι γυναῖκες⁵ κάτω. [10] Και εἶχαμε ἤδη συνηθίσει τόσο, ὥστε πολλές φορές η γυναῖκα μου ἔφευγε και πήγαινε να κοιμηθεῖ κάτω με το παιδί, για να του δίνει το στήθος και να μην κλαίει. Αὐτά γίνονταν ὅπως σας τα λέω πολὺν καιρό· και ἐγὼ ποτέ δεν ἔβαλα κακό με τον νου μου, ἀλλά με ἔδερνε τέτοια ἀφέλεια, ὥστε νόμιζα πως η γυναῖκα μου ἦταν υπόδειγμα ἠθικῆς στην πόλη.

[11] προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, ὧ ἄνδρες, ἦκον μὲν ἀπροσδοκῆτως ἐξ ἀγροῦ, μετὰ δὲ τὸ δεῖπνον τὸ παιδίον ἐβόα καὶ ἐδυσκόλαιεν ὑπὸ τῆς θεραπαίνης ἐπίτηδες λυπούμενον, ἵνα ταῦτα ποιῇ· ὁ γὰρ ἄνθρωπος ἔνδον ἦν· ὕστερον γὰρ ἅπαντα ἐπυθόμην. [12] καὶ ἐγὼ τὴν γυναῖκα ἀπιέναι ἐκέλευον καὶ δοῦναι τῷ παιδίῳ τὸν τιθόν, ἵνα παύσῃται κλαῖον. ἡ δὲ τὸ μὲν πρῶτον οὐκ ἤθελεν, ὡς δὴ ἀσμένῃ με ἐορακυῖα ἦκοντα διὰ χρόνου· ἐπειδὴ δὲ ἐγὼ ὠργιζόμενῃ καὶ ἐκέλευον αὐτὴν ἀπιέναι, «ἵνα σύ γε» ἔφη «πειρᾶς ἐνταῦθα τὴν παιδίσκη· καὶ πρότερον δὲ μεθύων εἶλκες αὐτήν.» [13] κἀγὼ μὲν ἐγέλων, ἐκείνη δὲ ἀναστᾶσα καὶ ἀπιούσα προστίθησι τὴν θύραν, προσποιουμένη παίζειν, καὶ τὴν κλεῖν ἐφέλκεται.

[11] Ο καιρός περνούσε, συμπολίτες, ὥσπου κάποτε γύρισα ἀπὸ τα χτήματα χωρὶς να με περιμένουν. Μετὰ το δείπνο το παιδί ἐκλαιγε και εἶχε γκρίνια -το ενοχλούσε ἐπίτηδες ἡ υπηρέτρια, για να αντιδρά ὅπως αντιδρούσε· ο λόγος ἦταν ὅτι βρισκόταν μέσα το συγκεκριμένο πρόσωπο· αργότερα ἔμαθα τα πάντα. [12] Εγὼ τότε ἔλεγα στη γυναῖκα μου να κατεβεί κάτω και να δώσει το στήθος στο παιδί, για να σταματήσει να κλαίει. Εκείνη στην αρχή δεν ἤθελε -περιχαρής, υποτίθεται, που μ' ἐβλεπε στο σπίτι ἔπειτα ἀπὸ τόσο καιρό. Ὄταν ὁμως ἐγὼ ἀρχισα να εκνευρίζομαι και ἐπέμενα να πάει, «για να ερωτοτροπείς», εἶπε, «του λόγου σου ἐδῶ με τη μικρή·⁶ και την ἄλλη φορά, ὅταν εἶχες μεθύσει, της ἐπιτέθηκες». [13] Εγὼ τότε γελούσα· ἐκείνη σηκώνεται, κλείνει βγαίνοντας την πόρτα -αστειευόμενη δῆθεν- και κατεβάζει τον μοχλό.

καὶ γὰρ τούτων οὐδὲν ἐνθυμούμενος οὐδ' ὑπονοῶν ἐκάθευδον ἄσμενος, ἥκων ἐξ ἀγροῦ. [14] ἐπειδὴ δὲ ἦν πρὸς ἡμέραν, ἤκεν ἐκείνη καὶ τὴν θύραν ἀνέωξεν. ἐρομένου δέ μου τί αἱ θύραι νύκτωρ ψοφοῖεν, ἔφασκε τὸν λύχνον ἀποσβεσθῆναι τὸν παρὰ τῷ παιδίῳ, εἶτα ἐκ τῶν γειτόνων ἐνάψασθαι. ἐσιώπων ἐγὼ καὶ ταῦτα οὕτως ἔχειν ἠγούμην. ἔδοξε δέ μοι, ὧ ἄνδρες, τὸ πρόσωπον ἐψιμυθιωθῆναι, τοῦ ἀδελφοῦ τεθνεῶτος οὐπω τριάκονθ' ἡμέρας· ὅμως δ' οὐδ' οὕτως οὐδὲν εἰπὼν περὶ τοῦ πράγματος ἐξελθὼν ὠχόμην ἔξω σιωπῆ.

Εγώ, χωρίς να με προβληματίσει κάτι απ' αυτά και χωρίς να βάλω κακό με τον νου μου, κοιμήθηκα με ευχαρίστηση -είχα έρθει, είπα, από τα χτήματα. [14] Την ώρα που έπαιρνε να ξημερώσει, ήρθε εκείνη και άνοιξε την πόρτα. Όταν τη ρώτησα γιατί χτυπούσαν νυχτιάτικα οι πόρτες, έλεγε ότι έσβησε το λυχνάρι του παιδιού και έπειτα έστειλε και πήρε φωτιά από τους γείτονες. Εγώ δεν μίλησα και πίστευα ότι έτσι είχαν τα πράγματα. Μου φάνηκε όμως, συμπολίτες, ότι είχε βάλει ψιμύθιο στο πρόσωπο της, ενώ ο αδελφός της δεν είχε καλά καλά τριάντα ημέρες πεθαμένος. Ωστόσο, ακόμα και τότε, χωρίς να πω τίποτα για το θέμα, βγήκα έξω και έφυγα αμίλητος.

[15] μετὰ δὲ ταῦτα, ὧ ἄνδρες, χρόνου μεταξὺ διαγενομένου καὶ ἐμοῦ πολὺ ἀπολελειμμένου τῶν ἐμαυτοῦ κακῶν, προσέρχεται μοί τις πρεσβῦτις ἄνθρωπος, ὑπὸ γυναικὸς ὑποπεμφθεῖσα ἣν ἐκεῖνος ἐμοίχευεν, ὡς ἐγὼ ὕστερον ἤκουον· αὕτη δὲ ὀργιζομένη καὶ ἀδικεῖσθαι νομίζουσα, ὅτι οὐκέτι ὁμοίως ἐφοίτα παρ' αὐτήν, ἐφύλαττεν ἕως ἐξηῦρεν ὅ τι εἶη τὸ αἴτιον. [16] προσελθοῦσα οὖν μοι ἐγγὺς ἡ ἄνθρωπος τῆς οἰκίας τῆς ἐμῆς ἐπιτηροῦσα, «Εὐφίλητε» ἔφη «μηδεμιᾶ πολυπραγμοσύνη προσεληλυθέναι με νόμιζε πρὸς σέ· ὁ γὰρ ἀνὴρ ὁ ὑβρίζων εἰς σέ καὶ τὴν σὴν γυναῖκα ἐχθρὸς ὢν ἡμῖν τυγχάνει. εἴαν οὖν λάβης τὴν θεράπαιναν τὴν εἰς ἀγορὰν βαδίζουσαν καὶ διακονοῦσαν ὑμῖν καὶ βασανίσῃς, ἅπαντα πεύσῃ.

[15] Πέρασε ἀπὸ τότε καιρὸς, συμπολίτες, καὶ ἐγὼ εἶχα βαθιὰ μεσάνυχτα γιὰ τὸ κακὸ που με εἶχε βρεῖ, ὥσπου ἐρχεται καὶ με συναντᾷ μιὰ γριά υπηρέτρια·¹¹ ὅπως ἐμαθα ἐκ τῶν υστέρων, τὴν εἶχε στείλει κρυφὰ κάποια παντρεμένη με τὴν ὁποία ἐκεῖνος διατηροῦσε σχέσεις· ἡ γυναῖκα αὕτη πίστευε ὅτι τὴν παραμελοῦσε, ἐπειδὴ δὲν πῆγαινε πλέον μαζί της ὅπως πρῶτα, καὶ ἐπνεε μένεα ἐναντίον του· ἔτσι, τὸν παρακολούθησε, ἕως ὅτου ἀνακάλυψε ποιοὺς ἦταν ὁ λόγος. [16] Ἀφοῦ ἦρθε λοιπὸν καὶ με συνάντησε ἡ γερόντισσα, που παραφύλαγε κοντὰ στὸ σπῖτι μου, «Εὐφίλητε», εἶπε, «μη φανταστεῖς πως ἦρθα νὰ σε συναντήσω, ἐπειδὴ μου ἀρέσει νὰ ἀναμειγνύομαι στὶς υποθέσεις ἄλλων· ἦρθα γιὰτὶ ὁ ἀντρας που ἀτιμάζει τὴν γυναῖκα σου καὶ ἐσένα συμβαίνει νὰ εἶναι ἐχθρὸς μας. Εἴαν λοιπὸν πιάσεις τὴν υπηρέτρια που πάει στὴν ἀγορὰ καὶ σὰς υπηρετεῖ καὶ τὴν ἀνακρίνεις υποβάλλοντάς τὴν σὲ βασανιστήρια, θὰ μάθεις τὰ πάντα.

ἔστι δ'» ἔφη «Ἐρατοσθένης Ὁῆθεν ὁ ταῦτα πράττων, ὃς οὐ μόνον τὴν σὴν γυναῖκα διέφθαρκεν ἀλλὰ καὶ ἄλλας πολλάς· ταύτην γὰρ {τὴν} τέχνην ἔχει.» [17] ταῦτα εἰποῦσα, ᾧ ἄνδρες, ἐκείνη μὲν ἀπηλλάγη, ἐγὼ δ' εὐθέως ἐταραττόμην, καὶ πάντα μου εἰς τὴν γνώμην εἰσῆει, καὶ μεστὸς ἦν ὑποψίας, ἐνθυμούμενος μὲν ὡς ἀπεκλείσθην ἐν τῷ δωματίῳ, ἀναμιμνησκόμενος δὲ ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐψόφει ἡ μέταυλος θύρα καὶ ἡ αὐλῆος, ὃ οὐδέποτε ἐγένετο, ἔδοξέ τέ μοι ἡ γυνὴ ἐψιμυθιῶσθαι. ταῦτά μου πάντα εἰς τὴν γνώμην εἰσῆει, καὶ μεστὸς ἦν ὑποψίας.

Ο δράστης», εἶπε, «εἶναι ο Ερατοσθένης¹² ἀπὸ τον δήμο της Ὀης.¹³ και δεν ἔχει παρασύρει μόνο τη δική σου γυναῖκα, παρέσυρε και ἄλλες πολλές· το ἔχει βλέπεις ἐπάγγελμα». [17] Ἀφού εἶπε αυτά, συμπολίτες, ἐκείνη ἀπομακρύνθηκε, ἐνώ ἐγὼ ἀμέσως συγκλονίστηκα. Ἐνα ἔνα περνούσαν τα πάντα ἀπὸ τη σκέψη μου και ἡμουν ἐξαιρετικά καχύποπτος· ἀπὸ τη μια συνδύαζα το γεγονός ὅτι με κλείδωσε στον κοιτώνα, ἀπὸ την ἄλλη θυμόμουν ὅτι ἐκείνη τη νύχτα χτυπούσε η πόρτα του σπιτιού και της αυλῆς, κάτι που δεν εἶχε ξαναγίνει, και ὅτι μου φάνηκε πως η γυναῖκα μου εἶχε βάλει ψιμύθιο. Ὅλα αυτά περνούσαν ἔνα ἔνα ἀπὸ τη σκέψη μου και ἡμουν ἐξαιρετικά καχύποπτος.

[18] ἔλθων δὲ οἴκαδε ἐκέλευον ἀκολουθεῖν μοι τὴν θεραπείαν εἰς τὴν ἀγοράν, ἀγαγὼν δ' αὐτὴν ὡς τῶν ἐπιτηδείων τινὰ ἔλεγον ὅτι ἐγὼ πάντα εἶην πεπυσμένος τὰ γινόμενα ἐν τῇ οἰκίᾳ· «σοὶ οὖν» ἔφην «ἔξεστι δυοῖν ὀπότερον βούλει ἐλέσθαι, ἢ μαστιγωθεῖσαν εἰς μυλῶνα ἐμπεσεῖν καὶ μηδέποτε παύσασθαι κακοῖς τοιούτοις συνεχομένην, ἢ κατειποῦσαν ἅπαντα τάληθῆ μηδὲν παθεῖν κακόν, ἀλλὰ συγγνώμης παρ' ἐμοῦ τυχεῖν τῶν ἡμαρτημένων. ψεύση δὲ μηδέν, ἀλλὰ πάντα τάληθῆ λέγε.» [19] κἀκείνη τὸ μὲν πρῶτον ἔξαρνος ἦν, καὶ ποιεῖν ἐκέλευεν ὅ τι βούλομαι· οὐδὲν γὰρ εἰδέναι· ἐπειδὴ δὲ ἐγὼ ἐμνήσθην Ἐρατοσθένους πρὸς αὐτὴν, καὶ εἶπον ὅτι οὗτος ὁ φοιτῶν εἶη πρὸς τὴν γυναῖκα, ἐξεπλάγη ἠγησαμένη με πάντα ἀκριβῶς ἐγνωκέναι.

[18] Πήγα ἔπειτα στο σπίτι μου και ζήτησα από την υπηρέτρια να με ακολουθήσει στην αγορά· αντ' αυτού την οδήγησα στο σπίτι κάποιου γνωστού μου και ἄρχισα να της λέω ὅτι ἐγὼ τα εἶχα μάθει ὅλα ὅσα συνέβαιναν στο σπίτι μου· «εσύ λοιπόν», εἶπα, «ἔχεις να διαλέξεις ἓνα ἀπὸ τα δύο: ἢ να σε μαστιγώσω και ἔπειτα να σε κατεβάσω στον μύλο¹⁴ και να μην ἔχει τελειωμό το μαρτύριό σου αυτό, ἢ να πεις ὅλη την ἀλήθεια και ὄχι μόνο να μην πάθεις τίποτα ἀπολύτως, ἀλλά και να σε συγχωρήσω ἀπὸ πάνω για ὅ,τι ἔχεις κάνει ως τώρα. Μην πεις ψέματα, λέγε ὅλη την ἀλήθεια». [19] Εκείνη στην ἀρχὴ ἀρνιόταν· ἀς της ἔκανα, λέει, ὅ,τι ἠθέλα - δεν εἶχε, υποτίθεται, ιδέα. Ὄταν ὁμως ἐγὼ της ἀνέφερα το ὄνομα Ἐρατοσθένης και εἶπα ὅτι αὐτός ἐπισκεπτόταν τη γυναῖκα μου, τα ἔχασε, ἐπειδὴ νόμισε ὅτι ἐγὼ γνώριζα λεπτομερῶς τα πάντα.

καὶ τότε ἤδη πρὸς τὰ γόνατά μου πεσοῦσα, καὶ πίστιν παρ' ἐμοῦ λαβοῦσα μηδὲν πείσεσθαι κακόν, κατηγόρει πρῶτον μὲν ὡς μετὰ τὴν ἐκφορὰν αὐτῆι προσίοι, [20] ἔπειτα ὡς αὐτὴ τελευτῶσα εἰσαγγεῖλειε καὶ ὡς ἐκείνη τῷ χρόνῳ πεισθείη, καὶ τὰς εἰσόδους οἷς τρόποις προσιεῖτο, καὶ ὡς Θεσμοφορίοις ἐμοῦ ἐν ἀγρῷ ὄντος ὄχετο εἰς τὸ ἱερόν μετὰ τῆς μητρὸς τῆς ἐκείνου· καὶ τᾶλλα τὰ γενόμενα πάντα ἀκριβῶς διηγήσατο.

Τότε πλέον, αφού έπεσε στα γόνατά μου και έλαβε από εμένα τη διαβεβαίωση ότι δεν πρόκειται να πάθει απολύτως τίποτα, ομολόγησε αρχικά πώς την πλησίασε μετά την κηδεία, [20] έπειτα πώς η ίδια με τα πολλά μετέφερε το μήνυμα και πώς η γυναίκα μου με τον καιρό ενέδωσε και με ποιους και ποιους τρόπους δεχόταν τις επισκέψεις και ότι στη γιορτή των Θεσμοφορίων, ενώ εγώ απουσίαζα στα χτήματα, η γυναίκα μου σηκώθηκε και πήγε στο ιερό με την μητέρα εκείνου. Τελικά διηγήθηκε λεπτομερώς και ό,τι άλλο είχε συμβεί.

[22] καὶ μετὰ ταῦτα διεγένοντο ἡμέραι τέτταρες ἢ πέντε, *** ὡς ἐγὼ μεγάλοις ὑμῖν τεκμηρίοις ἐπιδείξω. πρῶτον δὲ διηγήσασθαι βούλομαι τὰ πραχθέντα τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ. Σώστρατος ἦν μοι ἐπιτήδειος καὶ φίλος. τούτῳ ἡλίου δεδυκότος ἰόντι ἐξ ἀγροῦ ἀπήντησα. εἰδὼς δ' ἐγὼ ὅτι τηνικαῦτα ἀφιγμένος οὐδὲν καταλήψοιτο οἴκοι τῶν ἐπιτηδίων, ἐκέλευον συνδειπνεῖν· καὶ ἐλθόντες οἴκαδε ὡς ἐμέ, ἀναβάντες εἰς τὸ ὑπερῶν ἐδειπνοῦμεν. [23] ἐπειδὴ δὲ καλῶς αὐτῷ εἶχεν, ἐκεῖνος μὲν ἀπιὼν ὄχητο, ἐγὼ δ' ἐκάθευδον. ὁ δ' Ἐρατοσθένης, ὃ ἄνδρες, εἰσέρχεται, καὶ ἡ θεραπεία ἐπεγείρασά με εὐθὺς φράζει ὅτι ἔνδον ἐστί. καὶ γὰρ εἰπὼν ἐκείνη ἐπιμέλεσθαι τῆς θύρας, καταβὰς σιωπῇ ἐξέρχομαι, καὶ ἀφικνοῦμαι ὡς τὸν καὶ τόν, καὶ τοὺς μὲν <οὐκ> ἔνδον κατέλαβον, τοὺς δὲ οὐδ' ἐπιδημοῦντας ἠύρον.

[22] Πέρασαν ἀπὸ τότε τέσσερις ἢ πέντε ἡμέρες, ὅπως θα σας ἀποδείξω ἐγὼ με στοιχεῖα ἀδιάσειστα. Προηγουμένως ὁμως θέλω νὰ σας διηγηθῶ τι ἐγίνε τὴν τελευταία ἡμέρα. Υἰάρχει κάποιος Σώστρατος που εἶναι ἐπιστήθιος φίλος μου· τὸν συνάντησα τὴν ὥρα που γύριζε ἀπὸ τὰ χτήματα, ὅταν ὁ ἥλιος εἶχε ἤδη δύσει. Ἐπειδὴ γνῶριζα ἐγὼ ὅτι τόσο ἀργά που εἶχε ἐρθεῖ δὲν θα ἐβρῖσκε τίποτα για φαγητό στο σπίτι του, του πρότεινα νὰ δειπνήσουμε μαζί. Πήγαμε λοιπὸν στο σπίτι μου, ανεβήκαμε πάνω και καθίσαμε και τρώγαμε. [23] Ἀφοῦ ἔφαγε με τὴν ευχαρίστησή του, ἐκεῖνος σηκώθηκε κι ἔφυγε, και ἐγὼ ἔπεσα και κοιμήθηκα. Κάποια στιγμή, συμπολίτες, ἐρχεται ὁ Ἐρατοσθένης και μπαίνει μέσα· με ξυπνάει γρήγορα γρήγορα ἡ υπηρέτρια και με εἰδοποιεῖ ὅτι βρῖσκεται μέσα. Της εἶπα νὰ ἀναλάβει τὴν πόρτα, κατεβαίνω ἀθόρυβα, βγαίνω ἔξω και πάω στους τάδε και τους τάδε· κάποιους δὲν τους βρήκα στο σπίτι τους, και κάποιους ἄλλους οὔτε καν στην πόλη·

[24] παραλαβὼν δ' ὡς οἶόν τε ἦν πλείστους ἐκ τῶν παρόντων ἐβάδιζον. καὶ δᾶδας λαβόντες ἐκ τοῦ ἐγγύτατα καπηλείου εἰσερχόμεθα, ἀνεωγμένης τῆς θύρας καὶ ὑπὸ τῆς ἀνθρώπου παρεσκευασμένης. ὣσαντες δὲ τὴν θύραν τοῦ δωματίου οἱ μὲν πρῶτοι εἰσιόντες ἔτι εἶδομεν αὐτὸν κατακείμενον παρὰ τῆς γυναικί, οἱ δ' ὕστερον ἐν τῇ κλίνῃ γυμνὸν ἐστηκότα. [25] ἐγὼ δ', ὦ ἄνδρες, πατάξας καταβάλλω αὐτόν, καὶ τὸ χεῖρε περιαιγῶν εἰς τοῦπισθεν καὶ δῆσας ἡρώτων διὰ τί ὑβρίζει εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἐμὴν εἰσιών. κάκεῖνος ἀδικεῖν μὲν ὠμολόγει, ἠντεβόλει δὲ καὶ ἰκέτευε μὴ ἀποκτεῖναι ἀλλ' ἀργύριον πράξασθαι.

[24] ὑπὸ τις περιστάσεις αυτές πήρα μαζί μου όσο πιο πολλούς μπορούσα και προχώρησα. Και αφού προμηθευτήκαμε δαδιά από το πλησιέστερο καπηλείο,¹⁹ μπαίνουμε μέσα -την πόρτα την είχε ανοίξει η υπηρέτρια που ήταν δασκαλεμένη. Σπρώξαμε την πόρτα του κοιτώνα και εμείς που μπήκαμε πρώτοι τον είδαμε ακόμη ξαπλωμένο με τη γυναίκα, ενώ εκείνοι που ακολούθησαν τον είδαν ὀρθιο επάνω στο κρεβάτι, γυμνό.²⁰ [25] Εγώ τότε, συμπολίτες, τον χτύπησα, τον ρίχνω κάτω και, αφού του γύρισα τα χέρια και του τα έδεσα πισθάγκωνα, τον ρωτούσα γιατί μπαίνει μέσα στο σπίτι μου και το ατιμάζει. Εκείνος παραδέχθηκε φυσικά την ενοχή του, και απλώς με εκλιπαρούσε και με ἰκέτευε να δεχθῶ χρήματα και να μην τον σκοτώσω.

[26] ἐγὼ δ' εἶπον ὅτι «οὐκ ἐγὼ σε ἀποκτενῶ, ἀλλ' ὁ τῆς πόλεως νόμος, ὃν σὺ παραβαίνων περὶ ἐλάττονος τῶν ἡδονῶν ἐποιήσω, καὶ μᾶλλον εἴλου τοιοῦτον ἁμάρτημα ἐξαμαρτάνειν εἰς τὴν γυναῖκα τὴν ἐμὴν καὶ εἰς τοὺς παῖδας τοὺς ἐμοὺς ἢ τοῖς νόμοις πείθεσθαι καὶ κόσμιος εἶναι.»

[26] Εγώ τότε του είπα: «δεν θα σε σκοτώσω εγώ, θα σε σκοτώσει ο νόμος της πόλης, που εσύ τον αγνόησες και τον έθεσες σε κατώτερη μοίρα από την ικανοποίηση των ορέξεών σου, αφού προτίμησες, αντί να είσαι νομοταγής και φιλήσυχος, να διαπράξεις ένα τέτοιο έγκλημα εις βάρος της γυναίκας μου και των παιδιών μου».

[27] οὕτως, ὧ ἄνδρες, ἐκεῖνος τούτων ἔτυχεν ὧνπερ οἱ νόμοι κελεύουσι τοὺς τὰ τοιαῦτα πράττοντας, οὐκ εἰσαρπασθεὶς ἐκ τῆς ὁδοῦ, οὐδ' ἐπὶ τὴν ἐστίαν καταφυγών, ὥσπερ οὗτοι λέγουσι· πῶς γὰρ ἂν, ὅστις ἐν τῷ δωματίῳ πληγεὶς κατέπεσεν εὐθύς, περιέστρεψα δ' αὐτοῦ τὸ χεῖρε, ἔνδον δὲ ἦσαν ἄνθρωποι τοσοῦτοι, οὓς διαφυγεῖν οὐκ ἐδύνατο, οὔτε σίδηρον οὔτε ξύλον οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἔχων, ὧ τοὺς εἰσελθόντας ἂν ἠμύνατο;

[27] Ἔτσι, συμπολίτες, εκείνος είχε την αντιμετώπιση που επιφυλάσσουν οι νόμοι σ' αυτούς που κάνουν τέτοιες πράξεις· ούτε τον έσυρε κανείς διά της βίας από τον δρόμο μέσα στο σπίτι, ούτε κατέφυγε στην εστία, όπως ισχυρίζονται οι αντίδικοι. Ἄλλωστε, πῶς θα μπορούσε να συμβεί κάτι τέτοιο, τη στιγμή που αυτός, μόλις χτυπήθηκε στον κοιτώνα, σωριάστηκε επί τόπου, του γύρισα τα χέρια και τον έδεσα πισθάγκωνα και μέσα υπήρχαν τόσοι ἄνθρωποι, από τους οποίους δεν θα μπορούσε να ξεφύγει, καθώς μάλιστα δεν είχε ούτε σίδηρο ούτε ξύλο ούτε οτιδήποτε άλλο για να τους αντιμετωπίσει;

(Μετάφραση: Θ. Κ. Στεφανόπουλος)

Δημοσθένους / Απολλοδώρου Κατά Νεαίρας

Ο λόγος συγκαταλέγεται στα έργα του Δημοσθένη αλλά ανήκει μάλλον στον ρήτορα Απολλόδωρο. Ο Θεόμνηστος κατηγορεί την Νεαίρα ότι δεν είναι Αθηναία και, συνεπώς, η σχέση της με τον Στέφανο, με τον οποίο συζεί, είναι παράνομη και δεν εντάσσεται στο πλαίσιο του γάμου. Ο Θεόμνηστος στρέφεται κατά του Στέφανου για πολιτικούς λόγους και κατηγορεί τη Νεαίρα ότι είναι ξένη και, επιπλέον, εταίρα που αρχικά εκδίδεται η ίδια και εκδίδει, στη συνέχεια, την κόρη της, την Φανώ.

[17] Τοῦ μὲν νόμου τοίνυν ἀκηκόατε, ᾧ ἄνδρες δικασταί, ὃς οὐκ ἔᾶ τὴν ξένην τῷ ἀστῷ συνοικεῖν οὐδὲ τὴν ἀστὴν τῷ ξένῳ, οὐδὲ παιδοποιεῖσθαι, τέχνη οὐδὲ μηχανῇ οὐδεμιᾶ· ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτα ποιῇ, γραφὴν πεποίηκεν κατ' αὐτῶν εἶναι πρὸς τοὺς θεσμοθέτας, κατὰ τε τοῦ ξένου καὶ τῆς ξένης, κἂν ἀλῶ, πεπρᾶσθαι κελεύει. Ὡς οὖν ἐστὶ ξένη Νέαιρα αὕτη, τοῦθ' ὑμῖν βούλομαι ἐξ ἀρχῆς ἀκριβῶς ἐπιδειξαι.

[18] ἐπτα γὰρ ταύτας παιδίσκαζ ἐκ μικρῶν παιδίων ἐκτήσατο Νικαρέτη, Χαρισίου μὲν οὔσα τοῦ Ἡλείου ἀπελευθέρα, Ἰππίου δὲ τοῦ μαγείρου τοῦ ἐκείνου γυνή, δεινὴ δὲ καὶ δυναμένη φύσιν μικρῶν παιδίων συνιδεῖν εὐπρεπῆ, καὶ ταῦτα ἐπισταμένη θρέψαι καὶ παιδεῦσαι ἐμπείρως, τέχνην ταύτην κατεσκευασμένη καὶ ἀπὸ τούτων τὸν βίον συνειλεγμένη.

(17) Ακούσατε, ἄνδρες δικαστές, τι λέει ο νόμος, ο οποίος δεν επιτρέπει σε ξένη γυναίκα να ζει παντρεμένη με αστό, ούτε σε αστή να ζει παντρεμένη με ξένο ούτε να κάνουν παιδιά –με κανένα τέχνασμα και κανένα απατηλό πρόσχημα! Αν όμως κάποιος ενεργεῖ αντίθετα προς αυτά, ο νόμος ἔχει ορίσει να υποβάλλεται ενώπιον των θεσμοθετῶν μήνυση εναντίον του ξένου και της ξένης, και ὅποιος βρεθεῖ ἐνοχος να πουλιέται ως δούλος. Θέλω λοιπὸν να πάρω τα πράγματα ἀπὸ την ἀρχή και να αποδείξω με κάθε λεπτομέρεια ὅτι η Νέαιρα αὕτη ἐδῶ εἶναι ξένη.

(18) Εφτά ἦταν αὐτὰ τα δουλικά που εἶχε στην κυριότητά της, ἀπὸ μικρὰ παιδιά, η Νικαρέτη, ἀπελεύθερη του Χαρισίου ἀπὸ την Ηλεία και παντρεμένη με τον μαγειρό του, τον Ἰππία, γυναίκα με το χάρισμα να ξεχωρίζει ἀπὸ νωρὶς τα μικρὰ κορίτσια, ξέροντας να τα μεγαλώσει και να τα μορφώσει σωστά –επαγγελματίας στο εἶδος της και ἀπὸ τέτοια πράγματα κερδίζοντας το ψωμί της.

[19] Προσειποῦσα δ' αὐτὰς ὀνόματι θυγατέρας, ἴν' ὡς μεγίστους μισθοὺς πράττοιτο τοὺς βουλομένους πλησιάζειν αὐταῖς ὡς ἐλευθέραις οὔσαις, ἐπειδὴ τὴν ἡλικίαν ἐκαρπώσατο αὐτῶν ἐκάστης, συλλήβδην καὶ τὰ σώματα ἀπέδοτο ἀπασῶν ἑπτὰ οὐσῶν, Ἄντειαν καὶ Στρατόλαν καὶ Ἀριστόκλειαν καὶ Μετάνειραν καὶ Φίλαν καὶ Ἴσθμιάδα καὶ Νέαιραν ταυτηνί.

[20] Ἦν μὲν οὖν ἕκαστος αὐτῶν ἐκτήσατο καὶ ὡς ἡλευθερώθησαν ἀπὸ τῶν πριαμένων αὐτὰς παρὰ τῆς Νικαρέτης, προϊόντος τοῦ λόγου, ἂν βούλησθε ἀκούειν καί μοι περιουσία ἧ τοῦ ὕδατος, δηλώσω ὑμῖν· ὡς δὲ Νέαιρα αὐτῇ Νικαρέτης ἦν καὶ ἠργάζετο τῷ σώματι μισθαρνοῦσα τοῖς βουλομένοις αὐτῇ πλησιάζειν, τοῦθ' ὑμῖν βούλομαι πάλιν ἐπανελθεῖν

(19) Ἐλεγε τα κορίτσια «κόρες» της, κι αυτό για να εισπράττει όσο γίνεται πιο πολλά από εκείνους που ήθελαν να πηγαίνουν μαζί τους –με γυναίκες, υποτίθεται, ελευθερες! Και αφού κέρδισε ό,τι ήταν να κερδίσει από τον ανθό της καθεμιάς, τις πούλησε όλες, και τις εφτά: την Ἄντεια, την Στρατόλα, την Αριστόκλεια, την Μετάνειρα, την Φίλα, την Ισθμιάδα και την Νέαιρα, αυτήν εδώ.

(20) Τώρα, ποιος πήρε την καθεμιά τους και πώς αποδεσμεύτηκαν, ελεύθερες πλέον, από εκείνους που τις είχαν αγοράσει από τη Νικαρέτη, αν θελήσετε να με ακούσετε και αν μου το επιτρέψει η κλεψύδρα, θα σας το εκθέσω σε άλλο σημείο του λόγου μου, πιο κάτω. Ότι όμως η Νέαιρα που βλέπετε εδώ ήταν δούλη της Νικαρέτης και ζούσε πουλώντας το κορμί της σε όσους ήθελαν να πάνε μαζί της, σ' αυτό θα ήθελα να επανέλθω και να με προσέξετε.

[122] Τὸ γὰρ συνοικεῖν τοῦτ' ἔστιν, ὃς ἂν παιδοποιῆται καὶ εἰσάγη εἰς τε τοὺς φράτερας καὶ δημότας τοὺς υἱεῖς, καὶ τὰς θυγατέρας ἐκδιδῶ ὡς αὐτοῦ οὔσας τοῖς ἀνδράσιν. Τὰς μὲν γὰρ ἐταίρας ἡδονῆς ἕνεκ' ἔχομεν, τὰς δὲ παλλακὰς τῆς καθ' ἡμέραν θεραπείας τοῦ σώματος, τὰς δὲ γυναῖκας τοῦ παιδοποιεῖσθαι γνησίως καὶ τῶν ἔνδον φύλακα πιστὴν ἔχειν. Ὡστ' εἰ πρότερον ἔγημεν γυναῖκα ἀσπὴν καὶ εἰσὶν οὗτοι οἱ παῖδες ἐξ ἐκείνης καὶ μὴ Νεαίρας, ἐξῆν αὐτῷ ἐκ τῆς ἀκριβεστάτης μαρτυρίας ἐπιδειξαι, παραδόντι τὰς θεραπαίνας ταύτας.

(122) Γιατί αυτό σημαίνει «έγγαμος βίος»: εφόσον αποκτά κανείς παιδιά και εγγράφει τους γιους του στα μέλη της φρατρίας του και του δήμου του, και δίνει τις κόρες του σε γάμο με τους άντρες τους ως δικές του κόρες. Τις εταίρες, ὄντως, τις έχουμε για την ηδονή, τις παλλακίδες για την καθημερινή περιποίηση του σώματός μας, και τις γυναίκες για να μας γεννούν γνήσια παιδιά και να φυλάνε πιστά ό,τι βρίσκεται μέσα στο σπίτι. Αν επομένως ο Στέφανος είχε πρωτύτερα παντρευτεί γυναίκα ασπὴ και τα παιδιά αυτά ήταν από εκείνη και όχι από τη Νεαίρα, θα μπορούσε να το έχει αποδείξει με την πιο ατράνταχτη απόδειξη: παραδίδοντας τις δούλες αυτές.

(Μετάφραση Γ. Χριστοδούλου)

Πλουτάρχου Βίος Αρταξέρξη 19.1-10

Ἡ δ' οὖν Παρύσατις, μίσους τε πρὸς τὴν Στάτειραν ἐξ ἀρχῆς ὑποκειμένου καὶ ζηλοτυπίας, ὀρῶσα τὴν μὲν αὐτῆς δύναμιν αἰδουμένου βασιλέως καὶ τιμῶντος οὔσαν, τὴν δ' ἐκείνης ἔρωτι καὶ πίστει βέβαιον καὶ ἰσχυράν, ἐπεβούλευσεν, ὑπὲρ τῶν μεγίστων ὡς ὄετο παραβαλλομένη. θεράπαιναν εἶχε πιστὴν καὶ δυναμένην παρ' αὐτῇ μέγιστον ὄνομα Γίγιν.

Και η Παρύσατις εἶχε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μίσος και ζηλοτυπία για τη Στάτειρα και, βλέποντας ὅτι η δική της δύναμη στο βασιλιά ἦταν ἀπλῶς βασισμένη στο σεβασμὸ και τὴν τιμὴ που της ἔδειχνε ο βασιλιάς ἐνῶ η δύναμη της Στάτειρας ἦταν βέβαιη και ἰσχυρὴ χάρι στον ἔρωτα και τὴν πίστη, συνωμότησε εἰς βάρος της δρώντας, ὅπως νόμιζε, για τη μεγαλύτερη ὑπόθεση που υπήρχε. Εἶχε μια πιστὴν υπηρέτρια, τη Γίγη, που εἶχε μεγάλη ἐξουσία κοντά της.

ἐκ δὲ τῆς πρόσθεν ὑποψίας καὶ διαφορᾶς ἀρξάμενοι πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ φοιτᾶν καὶ συνδειπνεῖν ἀλλήλαις, ὅμως <διὰ> τὸ δεδιέναι καὶ φυλάττεσθαι τοῖς αὐτοῖς σιτίοις καὶ ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἐχρῶντο. γίνεται δὲ μικρὸν ἐν Πέρσαις ὀρνίθιον, ᾧ περιπτώματος οὐδὲν <ἐν>εστιν, ἀλλ' ὅλον διάπλεων πιμελῆς τὰ ἐντός, ἧ καὶ νομίζουσιν ἀνέμῳ καὶ δρόσῳ τρέφεσθαι τὸ ζῷον· ὀνομάζεται δὲ ρυντάκης. τοῦτό φησιν ὁ Κτησίας μικρᾶ μαχαιρίδι κεχρισμένη τῷ φαρμάκῳ κατὰ θάτερα τὴν Παρύσατιν διαιροῦσαν, ἐκμάξαι τῷ ἑτέρῳ μέρει τὸ φάρμακον· καὶ τὸ μὲν ἄχραντον καὶ καθαρὸν εἰς τὸ στόμα βαλοῦσαν αὐτὴν ἐσθίειν, δοῦναι δὲ τῇ Στατεΐρα τὸ πεφαρμαγμένον·

Οἱ δυο γυναῖκες μετὰ τὴν ἀρχικὴ καχυποψία καὶ ἀντίθεση ἀρχισαν πάλι νὰ βρίσκονται καὶ νὰ δειπνοῦν μαζὶ, ἐπειδὴ ὅμως φοβοῦνταν καὶ προφυλάσσονταν ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐτρωγαν τὰ ἴδια φαγητὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια σκεύη. Ὑπάρχει στὴν Περσία ἓνα μικρὸ πουλί στὸ ὁποῖο τίποτε δὲν πετιέται ὅταν φαγωθεῖ ἀλλὰ ὅλο μέσα του εἶναι σα μεδούλι καὶ γι' αὐτὸ νομίζουν ὅτι τὸ ζῷο τρέφεται με ἀέρα καὶ δροσιά: ὀνομάζεται ρυντάκης. Ὁ Κτησίας λέει ὅτι ἡ Παρύσατις ἔκοψε στὴ μέση τὸ πουλί με ἓνα μικρὸ μαχαίρι δηλητηριασμένο ἀπὸ τὴν ἓνα πλευρά. Καὶ βάζοντας ἡ ἴδια στὸ στόμα τῆς τὸ ἀμόλυντο καὶ καθαρὸ μέρος, ἔδωσε στὴ Στατεΐρα τὸ δηλητηριασμένο.

ἀποθνήσκουσα <δ'> οὖν ἡ γυνὴ μετὰ πόνων μεγάλων καὶ σπαραγμῶν, αὐτὴ τε συνησθάνετο τοῦ κακοῦ, καὶ βασιλεῖ παρέσχεν ὑποψίαν κατὰ τῆς μητρός, εἰδότι τὸ θηριῶδες αὐτῆς καὶ δυσμείλικτον. ἀποθνήσκουσι δ' οἱ φαρμακεῖς ἐν Πέρσαις κατὰ νόμον οὕτως· λίθος ἐστὶ πλατύς, ἐφ' οὗ τὴν κεφαλὴν καταθέντες αὐτῶν ἐτέρῳ λίθῳ παίουσι καὶ πιέζουσιν, ἄχρι οὗ συνθλάσωσι τὸ πρόσωπον καὶ τὴν κεφαλὴν. ἡ <μὲν> οὖν Γίγισ οὕτως ἀπέθανε, τὴν δὲ Παρύσατιν ὁ Ἄρτοξέρξης ἄλλο μὲν οὐδὲν οὔτ' εἶπε κακὸν οὔτ' ἐποίησεν, εἰς δὲ Βαβυλῶνα βουλομένην ἐξέπεμψεν, εἰπὼν ἕως ἐκείνη περίεστιν αὐτὸς οὐκ ὄψεσθαι Βαβυλῶνα.

Πεθαίνοντας ἡ γυναῖκα με πόνους καὶ σπαραγμούς, κατάλαβε καὶ ἡ ἴδια πῶς ἐγίνε το κακό καὶ ἔβαλε υποψίες στο βασιλιά κατὰ τῆς μητέρας του τῆς ὁποίας καὶ ὁ ἴδιος ἤξερε καλά τῆ θηριώδη καὶ σκληρὴ φύση. Στὴν Περσία οἱ δηλητηριαστές σύμφωνα με τὸ νόμο πεθαίνουν ὡς εξῆς: τοὺς βάζουν τὸ κεφάλι σε μὴ πλατιά πέτρα καὶ με μὴ ἄλλη πέτρα πιέζουν καὶ χτυποῦν μέχρι νὰ συνθλίψουν τὸ πρόσωπο καὶ τὸ κεφάλι. Ἐτσι λοιπὸν πέθανε ἡ Γίγη. Ἀλλὰ στὴν Παρυσάτιδα ὁ Ἄρταξέρξης δὲν εἶπε οὔτε ἔκανε ἄλλο κανένα κακό παρά τὴν ἐξόρισε με τὴ θέλησή της στὴ Βαβυλῶνα λέγοντας ὅτι ὅσο ἐκείνη ζεῖ ὁ ἴδιος δὲν θὰ δεῖ ποτέ τὴ Βαβυλῶνα

(Μετάφραση Μ. Χριστόπουλος)

Φλάβιος Φιλόστρατος *Βίοι Σοφιστών* Βίος Ηρώδου Αττικού

ἦλθεν ἐπὶ τὸν Ἡρώδην καὶ φόνου δίκη ᾧδε ξυντεθεῖσα· κύειν μὲν αὐτῷ τὴν γυναῖκα Ῥηγίλλαν ὄγδοον που μῆνα, τὸν δὲ Ἡρώδην οὐχ ὑπὲρ μεγάλων Ἀλκιμέδοντι ἀπελευθέρῳ προστάξαι τυπτῆσαι αὐτήν, πληγεῖσαν δὲ ἐς τὴν γαστέρα τὴν γυναῖκα ἀποθανεῖν ἐν ὧμῳ τῷ τόκῳ. ἐπὶ τούτοις ὡς ἀληθέσι γράφεται αὐτὸν φόνου Βραδούας ὁ τῆς Ῥηγίλλης ἀδελφὸς εὐδοκιμώτατος ὢν ἐν ὑπάτοις καὶ τὸ ξύμβολον τῆς εὐγενείας περιηρημένος τῷ ὑποδήματι, τοῦτο δὲ ἐστὶν ἐπισφύριον ἐλεφάντινον μηνοειδές.

Ο Ηρώδης δικάστηκε και για φόνο με την εξής κατηγορία: η Ρηγίλλα, η γυναίκα του, ήταν έγκυος στον όγδοο μήνα και ο Ηρώδης, για ασήμαντο λόγο, διέταξε τον Αλκιμέδοντα, έναν απελεύθερο, να την χτυπήσει. Και η γυναίκα, χτυπημένη στην κοιλιά, πέθανε σε πρόωρο τοκετό. Θεωρώντας ότι έτσι συνέβησαν τα πράγματα ο αδελφός της Ρηγίλλης, ο Βαρδούας, τον μήνυσε για φόνο, ένας άνθρωπος με υπατικό αξίωμα που φορούσε το έμβλημα της ευγενικής του καταγωγής αναρτημένο στα σανδάλια του, ένα έμβλημα σε σχήμα μηνίσκου γύρω από τους αστραγάλους.

καὶ παρελθὼν ἐς τὸ Ῥωμαίων βουλευτήριον πιθανὸν μὲν οὐδὲν διήει περὶ τῆς αἰτίας, ἦν ἐπῆγεν, ἑαυτοῦ δὲ ἔπαινον ἑμακρηγόρει περὶ τοῦ γένους, ὅθεν ἐπισκώπτων αὐτὸν ὁ Ἡρώδης ‘σὺ’ ἔφη ‘τὴν εὐγένειαν ἐν τοῖς ἀστραγάλοις ἔχεις.’ μεγαλαυχουμένου δὲ τοῦ κατηγοροῦ καὶ ἐπ’ εὐεργεσία μιᾶς τῶν ἐν Ἰταλία πόλεων μάλα γενναίως ὁ Ἡρώδης ‘κἀγὼ’ ἔφη ‘πολλὰ τοιαῦτα περὶ ἑμαυτοῦ διήειν ἄν, εἰ ἐν ἀπάσῃ τῇ γῆ ἐκρινόμην.’ ξυνήρατο δὲ αὐτῷ τῆς ἀπολογίας πρῶτον μὲν τὸ μηδὲν προστάξαι τοιοῦτον ἐπὶ τὴν Ῥήγιλλαν, ἔπειτα τὸ ὑπερπενθῆσαι ἀποθανοῦσαν·

Εμφανίστηκε λοιπὸν στο ρωμαϊκὸ βουλευτήριον καὶ δὲν ἀνέλυσε τίποτε σχετικὸ μετὰ τὴν κατηγορία γιὰ τὴν ὁποία ὑπέβαλε μήνυση ἀλλὰ μίλησε ἐκτενῶς καὶ ἐπαινετικά γιὰ τὴν εὐγενικὴ καταγωγή του καὶ γι’ αὐτό, κοροϊδεύοντάς τον, ὁ Ἡρώδης του εἶπε «ἐσύ τὴν εὐγένεια τὴν ἔχεις στους ἀστραγάλους σου». Καὶ καθὼς ὁ κατηγορὸς καυχιόταν γιὰ τὶς γενναιόδωρες εὐεργεσίες του πρὸς μιὰ ἰταλικὴ πόλη, ὁ Ἡρώδης του εἶπε «κι ἐγὼ θὰ μποροῦσα νὰ ἀναφέρω ἐπὶ μακρὸν πολλὰ τέτοια γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου ἀν κρινόμουν γιὰ τὶς εὐεργεσίες μου σὲ ὅλη τὴ γῆ». Καὶ στὴν ἀπολογία του ἐπέμεινε στὸ ὅτι δὲν πρόσταξε τίποτε παρόμοιο γιὰ τὴ Ῥήγιλλα καὶ στὸ ὅτι τὴν πένθησε βαριά μετὰ τὸ θάνατό της.

(Μετάφραση Μ. Χριστόπουλος)

Ευριπίδης

485- 406 π.Χ.

Προτομή του Ευριπίδη (Μουσείο του Βατικανού)

Τρωάδες, 914 - 1032

ΕΛ. ἴσως με, κὰν εὖ κὰν κακῶς δόξω λέγειν,
οὐκ ἀνταμείψῃ πολεμίαν ἠγούμενος.
ἐγὼ δ', ἅ σ' οἶμαι διὰ λόγων ἰόντ' ἐμοῦ
κατηγορήσειν, ἀντιθεῖσ' ἀμείψομαι.
[τοῖς σοῖσι τὰμὰ καὶ τὰ σ' αἰτιάματα].
πρῶτον μὲν ἀρχὰς ἔτεκεν ἦδε τῶν κακῶν
920 Πάριν τεκοῦσα· δεύτερον δ' ἀπώλεσε
Τροίαν τε κᾶμ' ὁ πρέσβυς οὐ κτανὼν βρέφος,
δαλοῦ πικρὸν μίμημ', Ἀλέξανδρον ποτε.
ἐνθένδε τὰπίλοιπ' ἄκουσον ὡς ἔχει.

ΕΛΕ. Στα επιχειρήματά μου, αφού εσύ μ' έχεις
για εχθρό σου, κι αν σωστά κριθούν κι αν όχι,
καμιάν απάντηση ίσως να μη δώσεις.
Εγώ θ' ανασκευάσω ένα προς ένα
όσα να πεις σ' εμένα ενάντια θα είχες,
αν δεχόσουν συζήτηση μαζί μου.
Δείχνει την Εκάβη.
Των συμφορῶν νά η πρώτη αιτία: ετούτη
που γέννησε τον Πάρη· Τροία κι εμένα
μας χάλασε, μετά από τούτη, ο γέρος
που το μωρό δε σκότωσε, του ονείρου
το δαυλό, τον Αλέξαντρο μια μέρα.
Ἄκουσε τη συνέχεια τώρα·

ἔκρινε τρισσὸν ζεῦγος ὄδε τρισσῶν θεῶν·
καὶ Παλλάδος μὲν ἦν Ἀλεξάνδρω δόσις
Φρυξὶ στρατηγοῦνθ' Ἑλλάδ' ἐξανιστάναι,
Ἴηρα δ' ὑπέσχετ' Ἀσιάδ' Εὐρώπης θ' ὄρους
τυραννίδ' ἕξειν, εἴ σφε κρίνειεν Πάρις·
Κύπρις δὲ τοῦμὸν εἶδος ἐκπαγλουμένη
δώσειν ὑπέσχετ', εἰ θεᾶς ὑπερδράμοι
κάλλει. τὸν ἐνθένδ' ὡς ἔχει σκέψαι λόγον·
νικᾷ Κύπρις θεᾶς, καὶ τοσόνδ' οὐμοὶ γάμοι
ᾤνησαν Ἑλλάδ'· οὐ κρατεῖσθ' ἐκ βαρβάρων,
οὔτ' ἐς δόρυ σταθέντες, οὐ τυραννίδι.
ἃ δ' εὐτύχησεν Ἑλλάς, ὠλόμην ἐγὼ
εὐμορφία πραθεῖσα, κώνειδίζομαι
ἐξ ὧν ἐχρῆν με στέφανον ἐπὶ κάρᾳ λαβεῖν.

ο Πάρης

ἔκρινε τρεις θεές· η μια, η Παλλάδα,
του ἴταξε πως μ' εκείνον αρχηγό τους
οι Φρύγες θα κυρίευαν την Ελλάδα·
η Ἴηρα πως, αν την προτιμούσε ο Πάρης,
θα τον ἔκανε ρήγα της Ασίας
και της Ευρώπης, ὅση εδῶθε πέφτει·
η Κύπρη τού ἐξυμνούσε το κορμί μου
και θα του το ἴδινε, ἔταζε, αν εκείνη
στου κάλλους τον αγώνα ερχόταν πρώτη.
Νά τώρα το ἀποτέλεσμα· τις ἄλλες
νικάει η Κύπρη, κι απ' το γάμο μου εἶδε
αυτή καν την ωφέλεια η Ελλάδα:
δεν κάματε ρηγάδες τους βαρβάρους,
δε σας χτυπήσαν, δε σας πήραν δούλους.
Μα της Ελλάδας η ευτυχία, δική μου
καταστροφή· πουλήθηκα για να ἴμαι
ὄμορφη, και στ' ἀνάθεμα με στέλνουν,
που μου ἴπρεπε στεφάνι στο κεφάλι.

οὐπω με φήσεις αὐτὰ τὰν ποσὶν λέγειν,
ὅπως ἀφώρμησ' ἐκ δόμων τῶν σῶν λάθρα.
ἦλθ' οὐχὶ μικρὰν θεὸν ἔχων αὐτοῦ μέτα
ὁ τῆσδ' ἀλάστωρ, εἴτ' Ἀλέξανδρον θέλεις
ὀνόματι προσφωνεῖν νιν εἴτε καὶ Πάριν·
ὄν, ὦ κάκιστε, σοῖσιν ἐν δόμοις λιπῶν
Σπάρτης ἀπῆρας νηὶ Κρησίαν χθόνα.

Θα πεις δεν απαντώ στο κύριο θέμα:
γιατί κρυφά απ' το σπίτι σου να φύγω.
Ἦρθε αυτηνής ο γιος —πες τονε Πάρη
ή Αλέξαντρο, όπως θες— ο δαίμονάς μου
από μεγάλη θεά συνοδευμένος·
αυτόν εσύ —ντροπή σου— τον αφήνεις
στο σπίτι σου και φεύγεις για την Κρήτη.

εἶεν.

οὐ σ', ἀλλ' ἑμαυτὴν τοῦπι τῷδ' ἐρήσομαι·
τί δὴ φρονοῦσά γ' ἐκ δόμων ἅμ' ἐσπόμην
ξένω, προδοῦσα πατρίδα καὶ δόμους ἐμούς;
τὴν θεὸν κόλαζε καὶ Διὸς κρείσσων γενοῦ,
ὃς τῶν μὲν ἄλλων δαιμόνων ἔχει κράτος,
κείνης δὲ δοῦλός ἐστι· συγγνώμη δ' ἐμοί.
ἔνθεν δ' ἔχοις ἂν εἰς ἔμ' εὐπρεπῆ λόγον·
ἐπεὶ θανὼν γῆς ἦλθ' Ἀλέξανδρος μυχούς,
χρῆν μ', ἠνίκ' οὐκ ἦν θεοπόνητά μου λέχη,
λιποῦσαν οἴκους ναῦς ἔπ' Ἀργείων μολεῖν.

Λοιπόν!

Τώρα ρωτώ, ὄχι εσένα, τον εαυτό μου
με ποιά βουλή ακολούθησα έναν ξένο
και σπίτι και πατρίδα παρατώντας.
Τιμώρησε τη θεά, πιο πάνω στάσου
κι από το Δία, που είν' όλων ο δυνάστης,
μα μπρος της σκύβει· εμέ συμπάθησέ με.
Κάτι θα πεις που λογικό ίσως μοιάζει·
σαν πέθανε ο Αλέξαντρος, κι ο γάμος
ο θεόγραφτός μου λύθηκε, να φύγω
έπρεπ' εγώ απ' το σπίτι και στα πλοία
τ' αργίτικα να ῥθω·

ἔσπενδον αὐτὸ τοῦτο· μάρτυρες δέ μοι
πύργων πυλωροὶ κάπὸ τειχέων σκοποί,
οἱ πολλάκις μ' ἐφηῦρον ἐξ ἐπάλξεων
πλεκταῖσιν ἐς γῆν σῶμα κλέπτουσιν τόδε.
βία δ' ὁ καινός μ' οὔτος ἀρπάσας πόσις
Δηίφοβος ἄλοχον εἶχεν ἀκόντων Φρυγῶν.
πῶς οὖν ἔτ' ἂν θνήσκοιμ' ἂν ἐνδίκως, πόσι,
πρὸς σοῦ δικαίως, ἦν ὁ μὲν βία γαμεῖ,
τὰ δ' οἴκοθεν κεῖν' ἀντὶ νικητηρίων
πικρῶς ἐδούλευσ'; εἰ δὲ τῶν θεῶν κρατεῖν
βούλη, τὸ χρήζειν ἀμαθές ἐστὶ σοι τόδε.

μα αὐτὸ ἴσα ἴσα
να κάμω προσπαθούσα· μάρτυρές μου,
φρουροὶ τῶν πύργων καὶ τῶν κάστρων βάρδιες,
που μ' ἐπίασαν πολλές φορές, κρυφά
με σκοινιά να γλιστράω ἀπ' τα μπεντένια.
Κι ὁ Δηίφοβος, ὁ ἀφέντης μου ὁ καινούριος,
παρὰ τὴ γνώμη τῶν Φρυγῶν μ' ἀρπάζει
καὶ με κρατᾶει με τὸ στανιὸ δικιά του.
Με ποιὸ δίκιο λοιπὸν θὰ με σκοτώσεις,
ἀντρα μου ἐσύ, ἀφοῦ βλέπεις ὅτι ὁ ἕνας
με τὸ στανιὸ γυναίκα του με κάνει,
κι ὅσο για τ' ἄλλα, ἀντὶς βραβεῖο τῆς νίκης
πικρὴ σκλαβιά με βρήκε; Ἀν πάλι θέλεις
με τοὺς θεοὺς κανένας να τα βάζει,
αὐτὴ ἡ ἀξίωση μοιάζει ἀνόητη κάπως.

ΕΚ. ταῖς θεαῖσι πρῶτα σύμμαχος γενήσομαι
καὶ τήνδε δείξω μὴ λέγουσαν ἔνδικα.
ἐγὼ γὰρ Ἥραν παρθένον τε Παλλάδα
οὐκ ἔς τοσοῦτον ἀμαθίας ἐλθεῖν δοκῶ,
ὥσθ' ἢ μὲν Ἄργος βαρβάροις ἀπημπόλα,
Παλλὰς δ' Ἀθήνας Φρυξὶ δουλεύειν ποτέ,
αἱ παιδιαῖσι καὶ χλιδῇ μορφῆς πέρι
ἦλθον πρὸς Ἴδην. τοῦ γὰρ οὔνεκ' ἂν θεὰ
Ἥρα τοσοῦτον ἔσχ' ἔρωτα καλλονῆς;
πότερον ἀμείνον' ὡς λάβη Διὸς πόσιν,
ἢ γάμον Ἀθάνα θεῶν τινος θηρωμένη,
ἢ παρθένειαν πατρὸς ἐξητήσατο
φεύγουσα λέκτρα; μὴ ἀμαθεῖς ποίει θεὰς
τὸ σὸν κακὸν κοσμοῦσα· μὴ <οὐ> πείσης σοφούς.

ΕΚΑ. Τις θεές θα υπερασπίσω πρώτα πρώτα,
θα δείξω πως αυτή δεν έχει δίκιο.
Δεν πιστεύω ποτέ πως τόσο ανόητες
κατάντησαν και η Ἥρα κι η Παλλάδα,
που να πουλούν τις χώρες τους σε ξένους,
τ' Ἄργος η μια και η άλλη την Αθήνα·
στην Ἴδη αν πήγαν, σε ομορφιάς αγώνα,
έτσι για γούστο πήγαν, για παιχνίδι.
Τί λόγο θα ἔχε η Ἥρα νά βγει πρώτη;
άντρα να πάρει ανώτερο απ' το Δία;
Και η Αθηνά; κανένα θεό ποθούσε,
980αυτή, που απ' τον πατέρα της για χάρη
την παρθενιά την αιώνια ειχε ζητήσει;
Α, μη ζητάς ανόητες ν' αποδείξεις
τις θεές, για να σκεπάσεις τις ντροπές σου·
κανείς που να ἔχει νου δε σε πιστεύει.

εἶεν· βία γὰρ παῖδα φῆς <σ' > ἄγειν ἐμόν·
τίς Σπαρτιατῶν ἦσθετ' ; ἢ ποίαν βοῆν
ἀνωλόλυξας, Κάστορος νεανίου
τοῦ συζύγου τ' ἔτ' ὄντος, οὐ κατ' ἄστρα πω;
ἐπεὶ δὲ Τροίαν ἦλθες Ἀργεῖοί τέ σου
κατ' ἶχνος, ἦν δὲ δοριπετῆς ἀγωνία,
εἰ μὲν τὰ τοῦδε κρείσσον' ἀγγέλλοιτό σοι,
Μενέλαον ἦνεις, παῖς ὅπως λυποῖτ' ἐμὸς
ἔχων ἔρωτος ἀνταγωνιστὴν μέγαν·
εἰ δ' εὐτυχοῖεν Τρῶες, οὐδὲν ἦν ὄδε.
ἔς τὴν τύχην δ' ὀρῶσα τοῦτ' ἤσκεις ὅπως
ἔποι' ἄμ' αὐτῆ, τῆ ἀρετῆ δ' οὐκ ἤθελες.

Ας εἶναι· το παιδί μου λες σε πήρε
με το στανιό· μα φώναξες καθόλου;
Ποιός σε άκουσε στη Σπάρτη μέσα; Κι όμως
ήταν στον τόπο και τα δυο σου αδέρφια,
κι ο Κάστορας —και τί λεβέντης!— κι ο άλλος·
δεν είχαν ανεβεί στ' αστέρια ακόμα.
Κι όταν στην Τροία σ' ακλούθησαν οι Αργεῖοι
και δούλεψε του φόνου το κοντάρι,
αν έφτανε μαντάτο πως νικούσε
ο πρώτος σου άντρας, του άρχιζες τους ύμνους,
για να σκάει το παιδί μου ακούγοντας δόξες
του αντεραστή του· κι όταν οι Τρωαδίτες
πετύχαιναν, γι' αυτόν δεν έλεες λέξη.
Το φύσημα της τύχης κοίταες μόνο
και γι' αρετή δε σ' έμελε καθόλου.

Κύπριν δ' ἔλεξας —ταῦτα γὰρ γέλωσ πολὺς—
ἐλθεῖν ἐμῷ ξὺν παιδὶ Μενέλεω δόμους.
οὐκ ἂν μένουσ' ἂν ἥσυχός γ' ἐν οὐρανῷ
αὐταῖς Ἀμύκλαις <σ> ἤγαγεν πρὸς Ἴλιον;
ἦν οὐμὸς υἱὸς κάλλος ἐκπρεπέστατος,
ὁ σὸς δ' ἰδὼν νιν νοῦς ἐποιήθη Κύπρις·
τὰ μῶρα γὰρ πάντ' ἐστὶν Ἀφροδίτη βροτοῖς,
καὶ τοῦνομ' ὀρθῶς ἀφροσύνης ἄρχει θεᾶς.
ὄν εισιδοῦσα βαρβάροις ἐσθήμασι
χρυσῷ τε λαμπρὸν ἐξεμαργώθησ φρένας.
ἐν μὲν γὰρ Ἄργει μίκρ' ἔχουσ' ἀνεστρέφου,
Σπάρτης δ' ἀπαλλαχθεῖσα τὴν Φρυγῶν πόλιν
χρυσῷ ῥέουσας ἤλπισας κατακλύσειν
δαπάναισιν· οὐδ' ἦν ἱκανά σοι τὰ Μενέλεω
μέλαθρα ταῖς σαῖς ἐγκαθυβρίζειν τρυφαῖς.

Ἡ Κύπρη —ἐδώ 'ναι για να σκας στα γέλια—
συνόδεψε το γιο μου, λες, στη Σπάρτη.
Μα δεν μπορούσε κείθε που καθόταν,
ἀπὸ τον ουρανὸ, να σε τραβήξει
στην Τροία μαζί με τις Ἀμύκλες ὅλες;
Ὁ γιος μου ἦταν ωραῖος και, σαν τον εἶδες,
ἐγίνε ο νους σου Κύπρη· ὅλες τις τρέλες
τις ονομάζουν οι ἄνθρωποι Ἀφροδίτη·
Ἀφροδίτη – ἀφροσύνη· δεσ πῶς μοιάζουν!
Στ' ασιατικὰ στολίδια, στα χρυσάφια
μπρος σου ἔλαμψε, κι ο νους σου πήρε αέρα.
Μικρή και φτωχικιά σου 'πεφτε η Σπάρτη
και θάρρεψες πως θα 'πλεες στο χρυσάφι,
ὅταν θα 'ρχόσουν στων Φρυγῶν τὴν πόλη·
το σπίτι του Μενέλαου δεν ἀρκούσε
στα μεγαλεία σου και στην ξιπασιά σου.

κ᾿ἄπειτα πλεκταῖς σῶμα σὸν κλέπτειν λέγεις
πύργων καθιεῖς, ὡς μένουσ' ἀκουσίως.
ποῦ δῆτ' ἐλήφθης ἢ βρόχους ἀρτωμένη
ἢ φάσγανον θήγους, ἃ γενναία γυνὴ
δράσειεν ἂν ποθοῦσα τὸν πάρος πόσιν;
καίτοι γ' ἐνουθέτουν σε πολλὰ πολλάκις·
«ὦ θύγατερ, ἔξελθ'· οἱ δ' ἐμοὶ παῖδες γάμους
ἄλλους γαμοῦσι, σὲ δ' ἐπὶ ναῦς Ἀχαικὰς
πέμψω συνεκκλέψασα· καὶ παῦσον μάχης
Ἑλληνας ἡμᾶς τ'». ἀλλὰ σοὶ τόδ' ἦν πικρόν.
ἐν τοῖς Ἀλεξάνδρου γὰρ ὕβριζες δόμοις
καὶ προσκυνεῖσθαι βαρβάρων ὕπ' ἠθέλες·
μεγάλα γὰρ ἦν σοι.

Κι ἔπειτα λες πως πάσκιζες να φύγεις
με τα σκοινιά γλιστρώντας απ' τους πύργους,
με το στανιό σαν να 'μενες στην Τροία.
Ποιός σ' ἐπίασε ποτέ θηλιά να δένεις
ἢ ν' ακονάς μαχαίρι, σα γυναίκα
πιστή, που λαχταράει τον πρώτον άντρα;
Κι όμως εγώ συχνά σ' ορμήνευα έτσι:
«Κόρη μου, φύγε· τα παιδιά μου βρίσκουν
κι άλλες γυναίκες· σύρε στων Αργείων
τα πλοία· σε βοηθάω εγώ· σταμάτα
τον πόλεμο των Τρώων και των Ελλήνων.»
Μα εσένα αυτό δε σ' ἄρεσε καθόλου·
ἠθέλες προσκυνήματα βαρβάρων
και μεγαλεία στου Πάρη τα παλάτια.

κάπι τοῖσδε σὸν δέμας
ἐξῆλθες ἀσκήσασα κ᾿βλεψας πόσει
τὸν αὐτὸν αἰθέρ', ὧ κατάπτυστον κάρα·
ἦν χρῆν ταπεινὴν ἐν πέπλων ἐρειπίοις
φρίκη τρέμουσαν, κρᾶτ' ἀπεσκυθισμένην
ἐλθεῖν, τὸ σῶφρον τῆς ἀναιδεΐας πλέον
ἔχουσαν ἐπὶ τοῖς πρόσθεν ἡμαρτημένοις.
Μενέλα', ἴν' εἰδῆς οἱ τελευτήσω λόγον,
στεφάνωσον Ἑλλάδ' ἀξίως τήνδε κτανὼν
σαυτοῦ, νόμον δὲ τόνδε ταῖς ἄλλαισι θεῖς
γυναιξί, θνήσκειν ἥτις ἂν προδῶ πόσιν.

Και τώρα μας στολίστηκες και βγήκες
κάτω απ' τον ἴδιον ουρανό που βλέπει
-α σιχαμένη- κι ο άντρας σου· που νά 'ρθεις
θα 'πρεπε ταπεινή, τρεμουλιασμένη,
μες στα κουρέλια, με μαλλιά κομμένα,
όχι μ' αδιαντροπιά, με σωφροσύνη
για τα παλιά σου κρίματα. -Μενέλαε,
άκουσε τώρα πού θα καταλήξω·
δόξασε την Ελλάδα, σκότωσέ την
αυτήν εδώ, ως αξίζει στην τιμή σου,
και βάλε νόμο για όλες τις γυναίκες:
όποια απατά τον άντρα της, πεθαίνει.

(Μετάφραση Θ. Σταύρου)

Guido Reni, Η αρπαγή της Ελένης, 1631, Louvre

Tintoretto, Η αρπαγή της Ελένης, 1578, Prado

Francesco Primatizcio, Η αρπαγή της Ελένης
1530-1539, Durham

Gavin Hamilton, Η αρπαγή της Ελένης, 1770
Μουσείο Pushkin, Μόσχα

Johann Georg Platzer, Η αρπαγή της Ελένης, περίπου 1740-1760

Francesco Xanto Avelli, Η αρπαγή της Ελένης, 1534,
Urbino

Η αρπαγή της Ελένης (αγνώστου)
Πιάτο, περίπου 1550-1570,
Μουσείο του Χόλμπουργκ

Honore' Daumier, Η αρπαγή της Ελένης, λιθογραφία, 1842

Η αρπαγή της Ελένης,
ελληνικό γραμματόσημο, 1983

Η αρπαγή της Ελένης, ανάγλυφη παράσταση,
Ρώμη, Μουσείο Lateran

Ἡ ἱστορία τοῦ Δημάρρατος Ἡρόδοτος 6. 61-70

Τότε δὲ τὸν Κλεομένεα ἔοντα ἐν τῇ Αἰγίνῃ καὶ κοινὰ τῇ Ἑλλάδι ἀγαθὰ προεργαζόμενον ὁ Δημάρητος διέβαλε, οὐκ Αἰγινητέων οὕτω κηδόμενος ὡς φθόνῳ καὶ ἄγῃ χρεώμενος. Κλεομένης δὲ νοστήσας ἀπ' Αἰγίνης ἐβούλευε τὸν Δημάρητον παῦσαι τῆς βασιληΐης, διὰ πρῆγμα τοιόνδε ἐπίβασιν ἐς αὐτὸν ποιούμενος· Ἀρίστωνι βασιλεύοντι ἐν Σπάρτῃ καὶ γήμαντι γυναῖκας δύο παῖδες οὐκ ἐγένοντο. καὶ οὐ γὰρ συνεγινώσκετο αὐτὸς τούτων εἶναι αἴτιος, γαμέει τρίτην γυναῖκα· ὧδε δὲ γαμέει.

Τότε λοιπὸν τὸν Κλεομένην που βρισκόταν στὴν Αἰγίνα καὶ ἐνεργούσε γιὰ τὸ κοινὸ καλὸ τῶν Ἑλλήνων τὸν υπέσκαπτε ὁ Δημάρρατος, ὄχι βέβαια γιὰ τὸ νοιαζόταν τόσο πια γιὰ τοὺς Αἰγινῆτες, ὅσο ἐπειδὴ κυριεύτηκε ἀπὸ φθόνου καὶ μίσους. Κι ὁ Κλεομένης γυρνώντας ἀπὸ τὴν Αἰγίνα σχεδίαζε νὰ ἐκθρονίσει τὸν Δημάρρατο, στηρίζοντας τὴ μομφὴ ἐναντίον τοῦ σ' ἓνα τέτοιας λογῆς περιστατικὸ: ὁ Ἀρίστων, ποὺ βασίλευε στὴ Σπάρτη, παντρεύτηκε δύο γυναῖκες, ἀλλὰ παιδιὰ δὲν ἀποχτούσε. Καὶ —ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠθέλε νὰ παραδεχτεῖ ὅτι τὸ φταίξιμο γι' αὐτὸ εἶναι δικό του— παντρεύεται καὶ τρίτη γυναῖκα. Καὶ νὰ πῶς τὴν παντρεύτηκε.

ἦν οἱ φίλος τῶν Σπαρτιητέων ἀνὴρ, τῷ προσέκειτο τῶν ἀστῶν μάλιστα ὁ Ἀρίστων. τούτῳ τῷ ἀνδρὶ ἐτύγχανε εὐῶσα γυνὴ καλλίστη μακρῶ τῶν ἐν Σπάρτῃ γυναικῶν, καὶ ταῦτα μέντοι καλλίστη ἐξ αἰσχίστης γενομένη. εὐῶσαν γάρ μιν τὸ εἶδος φλαύρην ἢ τροφὸς αὐτῆς, οἷα ἀνθρώπων τε ὀλβίων θυγατέρα καὶ δυσειδέα εὐῶσαν, πρὸς δὲ καὶ ὄρῳσα τοὺς γονέας συμφορὴν τὸ εἶδος αὐτῆς ποιευμένους, ταῦτα ἕκαστα μαθοῦσα ἐπιφράζεται τοιάδε· ἐφόρει αὐτὴν ἀνὰ πᾶσαν ἡμέρην ἐς τὸ τῆς Ἑλένης ἱρόν· τὸ δ' ἐστὶ ἐν τῇ Θεράπνῃ καλεομένη, ὑπερθε τοῦ Φοιβηίου ἱροῦ· ὅπως δὲ ἐνείκειε ἢ τροφός, πρὸς τε τῷγαλμα ἴστα καὶ ἐλίσσετο τὴν θεὸν ἀπαλλάξαι τῆς δυσμορφίης τὸ παιδίον.

ο Ἀρίστων εἶχε φίλο ἕνα Σπαρτιάτη, με τον οποίο ἦταν συνδεδεμένος ὅσο με κανέναν ἄλλο πολίτη. Αὐτός ο φίλος τύχαινε να ἔχει γυναίκα που στην ομορφιά ἀφηνε πολὺ πίσω τις γυναῖκες της Σπάρτης, καὶ μάλιστα ἐγινε ἡ ωραιότερη ἐνῶ ἦταν ἡ ἀσχημότερη. Δηλαδή, ἐτσι που αὐτὴ εἶχε ὄψη ἀχαρη, ἡ παραμᾶνα της, βλέποντάς την θυγατέρα ευκατάστατης οἰκογένειας καὶ ἀσκημη, κι ἀκόμα βλέποντας τους γονεῖς πικραμένους για τὴ μορφὴ της, τὰ μελέτησε ὅλ' αὐτὰ κι εἶχε τὴν ἐξῆς ἐμπνευση: τὴν κουβαλοῦσε κάθε μέρα στο ναὸ της Ἑλένης· ο ναὸς αὐτός βρίσκεται στην τοποθεσία που λέγεται Θεράπνη, πιο πάνω ἀπ' το ναὸ του Φοίβου· καὶ, μόλις ἡ παραμᾶνα τὴν ἔφερνε, τὴν ἐβάζε ὀρθία δίπλα στο ἀγαλμα καὶ καταπαρακαλοῦσε τὴ θεά ν' ἀπαλλάξει τὴν παιδούλα ἀπὸ τὴν ἀσκήμια.

καὶ δὴ κοτε ἀπιούση ἐκ τοῦ ἱροῦ τῆ τροφῶ γυναῖκα λέγεται ἐπιφανῆναι, ἐπιφανεῖσαν δὲ ἐπειρέσθαι μιν ὅ τι φέρει ἐν τῆ ἀγκάλῃ, καὶ τὴν φράσαι ὡς παιδίον φορέει· τὴν δὲ κελεύσαι οἱ δέξαι, τὴν δὲ οὐ φάναι· ἀπειρηῆσθαι γάρ οἱ ἐκ τῶν γειναμένων μηδενὶ ἐπιδεικνύναι. τὴν δὲ πάντως ἐωυτῆ κελεύειν ἐπιδέξαι. ὀρῶσαν δὲ τὴν γυναῖκα περὶ πολλοῦ ποιευμένην ιδέσθαι, οὕτω δὲ τὴν τροφὸν δεῖξαι τὸ παιδίον· τὴν δὲ καταψῶσαν τοῦ παιδίου τὴν κεφαλὴν εἶπαι ὡς καλλιστεύσει πασέων τῶν ἐν Σπάρτῃ γυναικῶν. ἀπὸ μὲν δὲ ταύτης τῆς ἡμέρης μεταπεσεῖν τὸ εἶδος· γαμέει δέ [δὴ] μιν ἐς γάμου ὄρην ἀπικομένην Ἄγητος ὁ Ἀλκείδεω, οὗτος δὲ ὁ τοῦ Ἀρίστωνος φίλος.

Και λοιπόν μια φορά λένε πως, καθώς η παραμάννα γυρνούσε από το ναό, της παρουσιάστηκε μια γυναίκα· πως της παρουσιάστηκε και τη ρώτησε τί κρατά στην αγκαλιά της. Κι αυτή αποκρίθηκε ότι κουβαλά μια παιδούλα· και η άλλη την πρόσταξε να της τη δείξει, εκείνη όμως αρνήθηκε· γιατί, είπε, οι γονεὶς της ἔχουν ἀπαγορεύσει να τη δείχνει σε οποιονδήποτε. Κι η άλλη, να την προστάζει να της τη δείξει εξάπαντος. Και, πως τέλος η παραμάννα, βλέποντας τη γυναίκα να δείχνει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον για να τη δει, της ἔδειξε την παιδούλα· κι η άλλη χαϊδεύοντας την κεφαλή της παιδούλας εἶπε πως θα βγει πρώτη στην ομορφιά μέσα σ' ὅλες τις γυναίκες της Σπάρτης. Και λένε πως ἀπὸ κείνη τη μέρα ἄλλαξε η ὄψη της· κι ὅταν ἔφτασε σε ηλικία γάμου, την παντρεύεται ο Ἄγητος, ο γιος του Ἀλκείδα, ο φίλος του Ἀρίστωνος που λέγαμε.

τὸν δὲ Ἀρίστωνά ἐκνίζε ἄρα τῆς γυναικὸς ταύτης ἔρωσ· μηχανᾶται δὴ τοιάδε· αὐτὸς τε τῷ ἐταίρῳ, τοῦ ἦν ἡ γυνὴ αὕτη, ὑποδέκεται δωτίνην δώσειν τῶν ἑωυτοῦ πάντων ἓν, τὸ ἂν αὐτὸς ἐκεῖνος ἔληται, καὶ τὸν ἐταῖρον ἑωυτῷ ἐκέλευε ὡσαύτως τὴν ὁμοίην διδόναι. ὁ δὲ οὐδὲν φοβηθεὶς ἀμφὶ τῇ γυναικί, ὀρέων ἐοῦσαν καὶ Ἀρίστωνι γυναῖκα, καταινέει ταῦτα· ἐπὶ τούτοισι δὲ ὄρκους ἐπήλασαν. μετὰ δὲ αὐτὸς τε ὁ Ἀρίστων ἔδωκε τοῦτο, ὅ τι δὴ ἦν, τὸ εἶλετο τῶν κειμηλίων τῶν Ἀρίστωνος ὁ Ἄγητος, καὶ αὐτὸς τὴν ὁμοίην ζητέων φέρεσθαι παρ' ἐκείνου, ἐνθαῦτα δὲ τοῦ ἐταίρου τὴν γυναῖκα ἐπειρᾶτο ἀπάγεσθαι.

Τον Ἀρίστωνά λοιπὸν τον σιγότρωγε ὁ ἔρωτας αὐτῆς τῆς γυναίκα· βάζει τότε μπροστά ἓνα τέχνασμα τέτοιας λογῆς: ὑπόσχεται νὰ δώσει χάρισμα ὁ ἴδιος του στο φίλο του που εἶχε τὴ γυναῖκα αὐτὴ ἓνα πράμα ἀπ' ὄλο το ἔχει του, ὅποιο ἐκεῖνος θα διαλέξει, καὶ πρότεινε στο φίλο του με τους ἴδιους ὀρους νὰ του ανταποδώσει τὰ ἴσα. Κι ὁ ἄλλος, μὴ ἔχοντας κανένα φόβο γιὰ τὴ γυναῖκα του —ὁ ἄνθρωπος ἐβλεπε πως κι ὁ Ἀρίστων εἶχε γυναῖκα— λέει ναι σ' αὐτά· καὶ, γιὰ επικύρωση, δεσμεύτηκαν με ἀμοιβαίους ὀρκους. Κατόπιν ὁ Ἀρίστων ἀπ' τὴ μεριά του ἔδωσε ἐκεῖνο, ὅτι τέλος πάντων ἦταν αὐτό που ὁ Ἄγητος διάλεξε ἀπὸ τους θησαυροὺς του Ἀρίστωνος, κι ὕστερα ὁ ἴδιος του, ἀπαιτώντας νὰ του ἀποδοθοῦν ἀπὸ τὸν ἄλλο τὰ ἴσα, τότε λοιπὸν πᾶσχιζε νὰ πάρει τὴ γυναῖκα ἀπὸ τὸ φίλο του.

οὕτω μὲν δὴ τὴν τρίτην ἐσηγάγετο γυναῖκα ὁ Ἀρίστων, τὴν δευτέρην ἀποπεμψάμενος. ἐν δέ οἱ χρόνῳ ἐλάσσονι καὶ οὐ πληρώσασα τοὺς δέκα μῆνας ἢ γυνὴ αὕτη τίκτει τοῦτον δὴ τὸν Δημάρητον. καὶ τίς οἱ τῶν οἰκετέων ἐν θώκῳ κατημένῳ μετὰ τῶν ἐφόρων ἐξαγγέλλει ὥς οἱ παῖς γέγονε. ὁ δὲ ἐπιστάμενός τε τὸν χρόνον τῷ ἠγάγετο τὴν γυναῖκα καὶ ἐπὶ δακτύλων συμβαλλόμενος τοὺς μῆνας εἶπε ἀπομόσας· Οὐκ ἂν ἐμὸς εἴη. τοῦτο ἤκουσαν μὲν οἱ ἔφοροι, πρῆγμα μέντοι οὐδὲν ἐποιήσαντο τὸ παραυτίκα. ὁ δὲ παῖς ἠϋξέτο, καὶ τῷ Ἀρίστωνι τὸ εἰρημένον μετέμελε· παῖδα γὰρ τὸν Δημάρητον ἐς τὰ μάλιστά οἱ ἐνόμισε εἶναι.

Ἔτσι λοιπόν ο Αρίστων ἔφερε στο σπίτι του την τρίτη του γυναίκα, αφού ἔδιωξε τη δεύτερη. Και σε μικρότερο χρονικό διάστημα, πριν συμπληρωθoύν οι δέκα μήνες, η γυναίκα αυτή τού γεννά ετούτον τον Δημάρατο. Και, την ὥρα που ο Αρίστων καθόταν σε συνεδρίαση με τους εφόρους, ἕνας ἀπό τους υπηρέτες του τού φέρνει το νέο, ὅτι ἀπόχτησε αγόρι. Κι αυτός, ξέροντας τη μέρα που ἔφερε τη γυναίκα στο σπίτι του και λογαριάζοντας τους μήνες με τα δάχτυλά του, εἶπε παίρνοντας ὄρκο: «Αποκλείεται να ἔναι δικό μου». Αυτό το ἄκουσαν βέβαια οι ἔφοροι, ὁμως εκείνη τη στιγμή δεν ἔδωσαν καμιά σημασία· το αγόρι μεγάλωνε κι ο Αρίστων μετάνιωσε γι' αυτό που εἶπε· γιατί πίστεψε ἀπόλυτα ὅτι ο Δημάρατος ἦταν γιος του.

ὄρμηθεις ὧν ἀποτίνυσθαι ὁ Κλεομένης συντίθεται Λευτυχίδη τῷ Μενάρειος τοῦ Ἄγιος, ἐόντι οἰκίῃς τῆς αὐτῆς Δημαρήτῳ, ἐπ' ᾧ τε, ἦν αὐτὸν καταστήσει βασιλέα ἀντὶ Δημαρήτου, ἔψεται οἱ ἐπ' Αἰγινήτας. ὁ δὲ Λευτυχίδης ἦν ἐχθρὸς τῷ Δημαρήτῳ μάλιστα γεγονῶς διὰ πρῆγμα τοιόνδε· ἄρμοσαμένου Λευτυχίδεω Πέρκαλον τὴν Χίλωνος τοῦ Δημαρμένου θυγατέρα ὁ Δημάρητος ἐπιβουλεύσας ἀποστερέει Λευτυχίδεα τοῦ γάμου, φθάσας αὐτὸς τὴν Πέρκαλον ἀρπάσας καὶ σχῶν γυναῖκα.

Λοιπὸν ὁ Κλεομένης, καθὼς βάλθηκε νὰ πάρει ἐκδίκηση, κλείνει συμφωνία με τὸν Λεωτυχίδα, τὸ γιο τοῦ Μενάρου, γιοῦ τοῦ Ἄγη, που ἀνήκε στην ἴδια οἰκογένεια με τὸν Δημάρητο, με τὸν ὄρο, ἀν τὸν ἀνεβάσει στο θρόνο στη θέση τοῦ Δημαράτου, νὰ τὸν ἀκολουθήσει γιὰ νὰ χτυπήσει τοὺς Αἰγινήτες. Κι ὁ Λεωτυχίδης εἶχε πολὺ ἐχθρικὲς σχέσεις με τὸν Δημάρητο ἀπὸ μιὰ υπόθεση που ἐγίνε κάπως ἔτσι: ἐνῶ ὁ Λεωτυχίδης ἀρραβωνιάστηκε με τὴν Περκάλη, τὴ θυγατέρα τοῦ Χίλωνος, γιοῦ τοῦ Δημαρμένου, ὁ Δημάρητος με δολερὸ σχέδιο ματαιώνει τὸ γάμο τοῦ Λεωτυχίδα, ἀφοῦ πρόλαβε ν' ἀρπάξει αὐτὸς τὴν Περκάλη καὶ νὰ τὴν κάνει γυναῖκα τοῦ.

κατὰ τοῦτο μὲν τῷ Λευτυχίδῃ ἢ ἔχθρῃ ἢ ἐς τὸν Δημάρητον ἐγεγόνεε, τότε δὲ ἐκ τῆς Κλεομένεος προθυμίας ὁ Λευτυχίδης κατόμνυται Δημαρήτῳ, φὰς αὐτὸν οὐκ ἰκνεομένως βασιλεύειν Σπαρτητέων, οὐκ ἔόντα παῖδα Ἀρίστωνος. μετὰ δὲ τὴν κατωμοσίην ἐδίωκε ἀνασώζων ἐκεῖνο τὸ ἔπος, τὸ εἶπε Ἀρίστων τότε ὅτε οἱ ἐξήγγειλε ὁ οἰκέτης παῖδα γεγονέναι, ὁ δὲ συμβαλλόμενος τοὺς μῆνας ἀπώμοσε, φὰς οὐκ ἑωυτοῦ μιν εἶναι. τούτου δὲ ἐπιβατεύων τοῦ ῥήματος ὁ Λευτυχίδης ἀπέφαινε τὸν Δημάρητον οὔτε ἐξ Ἀρίστωνος γεγονότα οὔτε ἰκνευμένως βασιλεύοντα Σπάρτης, τοὺς ἐφόρους μάρτυρας παρεχόμενος κείνους οἱ τότε ἐτύγχανον πάρεδροί τε ἔόντες καὶ ἀκούσαντες ταῦτα Ἀρίστωνος.

Ἔτσι λοιπὸν ξεκίνησε ἡ ἐχθρὰ τοῦ Λευτυχίδα ἐναντίον τοῦ Δημαράτου κι ἔτσι τότε, με τὴν παρακίνηση τοῦ Κλεομένη, ὁ Λευτυχίδας κατάγγειλε με ὄρκο τὸν Δημάρατο, λέγοντας πὼς βασιλεύει στὴ Σπάρτη χωρὶς νὰ δικαιούται, μὴ καὶ δὲν ἦταν γιὸς τοῦ Ἀρίστωνος. Καὶ μετὰ τὴν ἑνορκὴ καταγγελία τὸν ἔσερνε στα δικαστήρια, φέρνοντας στὴν ἐπιφάνεια ἐκεῖνη τὴ φράση πὺ εἶπε ὁ Ἀρίστων τότε, ὅταν ὁ υπηρέτης τοῦ ἀνήγγειλε πὼς ἀπόκτησε παιδί, κι ἐκεῖνος λογαριάζοντας τοὺς μῆνες τὸ ἀποκήρυξε με ὄρκο, κι εἶπε ὅτι τὸ παιδί δὲν εἶναι δικό του. Ὁ Λευτυχίδας λοιπὸν επικαλούμενος αὐτὴ τὴ φράση ἀποδείκνυε πὼς ὁ Δημάρατος οὔτε γιὸς τοῦ Ἀρίστωνος ἦταν οὔτε δικαιούται νὰ εἶναι βασιλιάς τῆς Σπάρτης, παρουσιάζοντας μάρτυρες τοὺς ἐφόρους ἐκεῖνους πὺ ἐτύχε τότε νὰ συνεδριάζουν με τὸν Ἀρίσωνα καὶ νὰ τὸν ἀκούσουν νὰ λέει αὐτά.

τέλος δὲ ἔόντων περὶ αὐτῶν νεικέων ἔδοξε Σπαρτιήτησι ἐπειρέσθαι τὸ χρηστήριον τὸ ἐν Δελφοῖσι εἰ Ἀρίστωνος εἶη παῖς ὁ Δημάρητος. ἀνοίστου δὲ γενομένου ἐκ προνοίης τῆς Κλεομένηος ἐς τὴν Πυθίην, ἐνθαῦτα προσποιέεται Κλεομένης Κόβωνα τὸν Ἀριστοφάντου, ἄνδρα ἐν Δελφοῖσι δυναστεύοντα μέγιστον, ὁ δὲ Κόβων Περίαλλαν τὴν πρόμαντιν ἀναπείθει τὰ Κλεομένης ἐβούλετο λέγεσθαι λέγειν. οὕτω δὴ ἡ Πυθίη ἐπειρωτῶντων τῶν θεοπρόπων ἔκρινε μὴ Ἀρίστωνος εἶναι Δημάρητον παῖδα. ὑστέρῳ μέντοι χρόνῳ ἀνάπυστα ἐγένετο ταῦτα καὶ Κόβων τε ἔφυγε ἐκ Δελφῶν καὶ Περίαλλος ἡ πρόμαντις ἐπαύσθη τῆς τιμῆς. κατὰ μὲν δὴ Δημάρητου τὴν κατάπαυσιν τῆς βασιληΐης οὕτω ἐγένετο.

Τέλος, καθὼς δημιουργήθηκε αντιδικία γι' αὐτὸ το θέμα, οἱ Σπαρτιάτες αποφάσισαν νὰ ρωτήσουν τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν ἀν ὁ Δημάρητος ἦταν γιος τοῦ Ἀρίστωνος. Τότε λοιπὸν ὁ Κλεομένης, ποὺ βέβαια αὐτὸς προμελέτησε τὴν προσφυγὴ αὐτὴ στὴν Πυθία, εξασφάλισε τὴ συνεργασία τοῦ Κόβωνος, τοῦ γιοῦ τοῦ Ἀριστοφάντου, ποὺ τὴν εποχὴ ἐκεῖνη εἶχε τὴ μεγαλύτερη δύναμη στοὺς Δελφούς, κι ὁ Κόβων πείθει τὴν Περίαλλα, τὴν ἱέρεια τοῦ μαντείου, νὰ πει αὐτὰ ποὺ ὁ Κλεομένης ἠθέλε νὰ εἰπωθοῦν. Ἐτσι λοιπὸν ἡ Πυθία, ὅταν οἱ ἀπεσταλμένοι γιὰ χρησμό υπέβαλαν τὸ ερώτημα, ἐβγαλε κρίση ὅτι ὁ Δημάρητος δὲν ἦταν γιος τοῦ Ἀρίστωνος. Ἀργότερα ὁμως ξεσκεπάστηκε αὐτὴ ἡ μηχανορραφία κι ὁ Κόβων ἐξορίστηκε ἀπὸ τοὺς Δελφούς καὶ ἡ ἱέρεια τοῦ μαντείου, ἡ Περίαλλα, ἔχασε τὸ ἀξίωμά της. Ἐτσι λοιπὸν ἐγίνε ἡ ἐκθρόνιση τοῦ Δημάρητου.

μετὰ τῆς βασιληΐης τὴν κατάπαυσιν ὁ Δημάρητος ἤρχε αἰρεθεὶς ἀρχὴν. ἦσαν μὲν δὴ γυμνοπαιδία, θεωμένου δὲ τοῦ Δημαρήτου ὁ Λευτυχίδης, γεγονὸς ἤδη [αὐτὸς] βασιλεὺς ἀντ' ἐκείνου, πέμψας τὸν θεράποντα ἐπὶ γέλωτί τε καὶ λάσθῃ εἰρώτα τὸν Δημάρητον ὀκοῖόν τι εἶη τὸ ἄρχειν μετὰ τὸ βασιλεύειν. ὁ δὲ ἀλγήσας τῷ ἐπειρωτήματι εἶπε φάς αὐτὸς μὲν ἀμφοτέρων ἤδη πεπειρῆσθαι, κεῖνον δὲ οὐ, τὴν μέντοι ἐπειρώτησιν ταύτην ἄρξειν Λακεδαιμονίοισι ἢ μυρίας κακότητος ἢ μυρίας εὐδαιμονίης. ταῦτα δὲ εἶπας καὶ κατακαλυψάμενος ἦιε ἐκ τοῦ θεήτρου ἐς τὰ ἐωυτοῦ οἰκία, αὐτίκα δὲ παρασκευασάμενος ἔθυε τῷ Διὶ βοῦν, θύσας δὲ τὴν μητέρα ἐκάλεσε.

ὕστερ' ἀπ' τὴν εκθρόνισή του ο Δημάρητος εκλέχτηκε κι ασκούσε κάποιο αξίωμα. Γιόρταζαν λοιπόν τὴν γιορτὴ των γυμνοπαιδιῶν, κι ἐνῶ ο Δημάρητος παρακολουθοῦσε τους αγῶνες, ο Λευτυχίδης, που εἶχε πια ἀνακηρυχθεὶς βασιλιάς στη θέση ἐκείνου, ἔστειλε τὸν υπηρέτη του κι ρωτοῦσε τὸν Δημάρητο, για να τὸν εἰρωνευτεῖ κι να τὸν ξεφτιλίσει, πῶς ἐνιωθε ἀσκώντας ἕνα αξίωμα κάποιος που χρημάτισε βασιλιάς. Κι αὐτὸς πειράχτηκε ἀπ' τὴν ἐρώτηση κι ἀποκρίθηκε λέγοντας πως ο ἴδιος ἀπ' τὴν μεριά του εἶχε ἀσκήσει κι τὸ ἕνα κι τὸ ἄλλο, ἐνῶ ἐκεῖνος ὄχι· ὅμως, πως ἐτούτη ἡ ἐρώτηση θα σταθεῖ για τους Λακεδαιμονίους ἢ ἀρχὴ ἢ για χίλια δυο δεινά ἢ για χίλιες δυο εὐτυχίες. Μ' αὐτὰ τα λόγια, σκεπάζοντας με τὸ ἱμάτιο τὸ πρόσωπό του, ἐφυγε ἀπ' τὸ θέατρο κι πήγε στο σπίτι του· κι στη στιγμή ἐκανε τις ἐτοιμασίες κι πρόσφερε στο Δία θυσία βοδιού· κι ὕστερ' ἀπὸ τὴν θυσία κάλεσε τὴν μητέρα του.

ἀπικομένη δὲ τῇ μητρὶ ἐσθεῖς ἐς τὰς χεῖράς οἱ τῶν σπλάγχνων κατικέτευε, λέγων τοιάδε· ὦ μητὲρ, θεῶν σε τῶν τε ἄλλων καταπτόμενος ἵκετεύω καὶ τοῦ ἔρκειου Διὸς τοῦδε, φράσαι μοι τὴν ἀληθεῖν, τίς μευ ἐστὶ πατὴρ ὀρθῶ λόγῳ. Δευτυχίδης μὲν γὰρ ἔφη ἐν τοῖσι νείκεσι λέγων κυέουσάν σε ἐκ τοῦ προτέρου ἀνδρὸς οὕτω ἐλθεῖν παρὰ Ἀρίστωνα, οἱ δὲ καὶ τὸν ματαιότερον λόγον λέγοντες φασὶ σε ἐλθεῖν παρὰ τῶν οἰκετέων τὸν ὀνοφορβόν, καὶ ἐμὲ ἐκείνου εἶναι παῖδα. ἐγὼ σε ὧν μετέρχομαι τῶν θεῶν εἶπειν τῶληθές· οὔτε γάρ, εἰ [περ] πεποίηκας τι τῶν λεγομένων, μούνη δὴ πεποίηκας, μετὰ πολλέων δέ· ὅ τε λόγος πολλὸς ἐν Σπάρτῃ ὡς Ἀρίστωνι σπέρμα παιδοποιὸν οὐκ ἐνῆν· τεκεῖν γὰρ ἄν οἱ καὶ τὰς προτέρας γυναῖκας.

Κι ὅταν ἔφτασε ἡ μητέρα του, ἔβαλε στα χέρια της λίγ' ἀπὸ τα σπλάγχνα του θύματος καὶ τὴν καταπαρακαλοῦσε μιλώντας της ἔτσι: «Μάνα, με τὸ χέρι μου πάνω στους βωμούς καὶ τῶν ἄλλων θεῶν κι αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ Δία τοῦ Ἐρκείου, σε παρακαλῶ νὰ μου πεις τὴν ἀλήθεια, ποιὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς πατέρας μου. Γιατί ὁ Λεωτυχίδης, πάνω στὴν ἀντιδικία μας, ἰσχυρίστηκε καὶ εἶπε πὼς ἐσύ, ὅταν παντρεύτηκες τὸν Ἀρίσωνα, μ' εἶχες κιόλας στὴν κοιλιά ἀπ' τὸν προηγούμενο ἀντρα σου, κι ἄλλοι λένε καὶ πιο σαχλές ἱστορίες, πὼς ἐσύ πήγες μ' ἓναν δούλο, τὸν γαιῖδαροβοσκό, καὶ πὼς ἐκείνου γιος εἶμαι ἐγώ. Σε παρακαλῶ λοιπὸν στ' ὄνομα τῶν θεῶν νὰ μου πεις τὴν ἀλήθεια· γιατί, κι ἂν ἀκόμα ἔκανες κάτι ἀπ' ὅσα λέγονται, δὲν εἶσαι οὔτε ἡ πρώτη οὔτε ἡ τελευταία που ἔκανε τέτοιο πράμα· κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔχει διαδοθεῖ πολὺ στὴ Σπάρτη πὼς ὁ Ἀρίστων δὲν εἶχε σπέρμα γόνιμο· γιατί ἀλλιῶς θὰ τοῦ γεννούσαν παιδιά κι οἱ προηγούμενες γυναῖκες του».

ὁ μὲν δὴ τοιαῦτα ἔλεγε, ἡ δὲ ἀμείβετο τοισίδε· ὦ παῖ, ἐπεῖτε με λιτῆσι μετέρχεαι εἰπεῖν τὴν ἀληθείην, πᾶν ἐς σὲ κατειρήσεται τῶληθές. ὥς με ἠγάγετο Ἀρίστων ἐς ἐωυτοῦ, νυκτὶ τρίτῃ ἀπὸ τῆς πρώτης ἦλθέ μοι φάσμα εἰδόμενον Ἀρίστωνι, συνευνηθὲν δὲ τοὺς στεφάνους τοὺς εἶχε ἐμοὶ περιετίθει. καὶ τὸ μὲν οἰχώκεε, ἦκε δὲ μετὰ ταῦτα ὁ Ἀρίστων. ὥς δέ με εἶδε ἔχουσιν στεφάνους, εἰρώτα τίς εἶη ὃ μοι δούς· ἐγὼ δὲ ἐφάμην ἐκεῖνον· ὁ δὲ οὐκ ὑπεδέκετο· ἐγὼ δὲ κατωμνύμην, φαμένη αὐτὸν οὐ καλῶς ποιέειν ἀπαρνεόμενον· ὀλίγω γάρ τι πρότερον ἐλθόντα καὶ συνευνηθέντα δοῦναί μοι τοὺς στεφάνους. ὀρέων δέ με κατομνυμένην ὁ Ἀρίστων ἔμαθε ὡς θεῖον εἶη τὸ πρῆγμα.

Ἔτσι μίλησε αὐτός κι εκείνη του ἀποκρίθηκε: «Γιε μου, ἐπειδὴ με παρακαλεῖς καὶ απαιτεῖς νὰ σου πω τὴν ἀλήθεια, θὰ σου πω ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τὴν πᾶσα ἀλήθεια. Καθὼς με παντρεύτηκε καὶ με πήγε στο σπίτι του ὁ Ἀρίστων, πέρασαν δυο νύχτες ἀπὸ τὴν πρώτη νύχτα τοῦ γάμου, ὅταν ἦρθε στὸν κοιτῶνα μου φάντασμα με τὴ μορφή του Ἀρίστωνος, κι ἀφοῦ ἐσμιξε μαζί μου στο κρεβάτι, στόλισε τὸ κεφάλι μου με τὰ στεφάνια ποὺ φορούσε· τὸ φάντασμα ἀποσύρθηκε γρήγορα, κι ὕστερ' ἀπ' αὐτὰ ἐφτάσε ὁ Ἀρίστων καὶ βλέποντάς με με τὰ στεφάνια με ρωτούσε ποιὸς ἦταν ποὺ μου τὰ ἔδωσε· κι ἐγὼ του εἶπα, «εσύ»· ὁμοῦς ἐκεῖνος δὲν το παραδεχόταν· κι ἐγὼ νὰ δίνω τὸν ἕνα ὄρκο πάνω στὸν ἄλλο, λέγοντάς του πως δὲν κάνει καλά ποὺ ἀρνιέται· γιατί λίγη ὥρα πρωτύτερα ἦρθε στο κρεβάτι κι ἐσμιξε μαζί μου κι ὕστερα μου ἔδωσε τὰ στεφάνια. Λοιπὸν, ὁ Ἀρίστων, βλέποντάς με νὰ παίρνω τὸν ἕναν ὄρκο πάνω στὸν ἄλλο, κατάλαβε ὅτι ἡ υπόθεση εἶχε νὰ κάνει με τοὺς θεοὺς

καὶ τοῦτο μὲν οἱ στέφανοι ἐφάνησαν ἐόντες ἐκ τοῦ ἥρωίου τοῦ παρὰ τῆσι θύρησι τῆσι αὐλείησι ἰδρυμένου, τὸ καλέουσι Ἀστραβάκου, τοῦτο δὲ οἱ μάντιες τὸν αὐτὸν τοῦτον ἥρωα ἀναίρεον εἶναι. οὕτω, ὦ παῖ, ἔχεις πᾶν ὅσον τι καὶ βούλει πυθέσθαι. ἢ γὰρ ἐκ τοῦ ἥρωος τούτου γέγονας, καὶ τοι πατήρ ἐστι Ἀστράβακος ὁ ἥρωος, ἢ Ἀρίστων· ἐν γὰρ σε τῆ νυκτὶ ταύτῃ ἀναιρέομαι. τῆ δέ σευ μάλιστα κατάπτονται οἱ ἐχθροί, λέγοντες ὡς αὐτὸς ὁ Ἀρίστων, ὅτε αὐτῷ σὺ ἠγγέλθης γεγεννημένος, πολλῶν ἀκουόντων οὐ φήσειέ σε ἐωυτοῦ εἶναι (τὸν χρόνον γάρ [τοὺς δέκα μῆνας] οὐδέκω ἐξήκειν), αἰδρεῖη τῶν τοιούτων κεῖνος τοῦτο ἀπέρριψε τὸ ἔπος. τίκτουσι γὰρ γυναῖκες καὶ ἐννεάμηνα καὶ ἐπτάμηνα, καὶ οὐ πᾶσαι δέκα μῆνας ἐκτελέσασαι· ἐγὼ δὲ σέ, ὦ παῖ, ἐπτάμηνον ἔτεκον.

Κι αυτό, αφού από τη μια μεριά αποκαλύφτηκε πως τα στεφάνια ήταν απ' το λατρευτικό χτίσμα που βρισκόταν μπροστά απ' την αυλόπορτα στ' όνομα του ημίθεου που λέγεται Ασράβακος, κι από την άλλη οι μάντιες ἔδιναν χρησμό ότι το φάντασμα ήταν ακριβῶς αυτός ο ημίθεος. Ἐτσι, γιε μου, ἔμαθες ὅ,τι ἠθέλες να μάθεις. Δηλαδή, ἡ γεννήθηκες απ' αὐτόν τον ημίθεο, και τότε πατέρας σου εἶναι ο ημίθεος Ασράβακος, ἢ ο Ἀρίστων· γιατί ἐγὼ σ' ἔπιασα στην κοιλιά μου εκείνη τη νύχτα. Τώρα, το μεγαλύτερο ἐπιχείρημα που ἔχουν ἐναντίον σου οι ἐχθροί, λέγοντας πως ο ἴδιος ο Ἀρίστων, ὅταν του ἀνήγγειλαν τη γέννησή σου, μπροστά σε πολλούς ἀκροατές ἀρνήθηκε πως εἶσαι παιδί του (επειδὴ δε συμπληρώθηκαν οι μήνες της γέννας), ἐκεῖνος ἀφησε να του ξεφύγει αὐτή η φράση γιατί ἦταν ἀμαθος ἀπὸ τέτοια: δηλαδή οι γυναῖκες γεννούν και ἐννιαμηνίτικα κι ἐφταμηνίτικα, χωρίς να συμπληρώσουν ὅλες τους δέκα μήνες. Κι ἐγὼ ἐσένα, γιε μου, ἐφταμηνίτικο σε γέννησα.

ἔγνω δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀρίστων οὐ μετὰ πολλὸν χρόνον ὡς ἀγνοίῃ τὸ ἔπος ἐκβάλοι τοῦτο. λόγους δὲ ἄλλους περὶ γενέσιος τῆς σεωυτοῦ μὴ δέκεο· τὰ γὰρ ἀληθέστατα πάντα ἀκήκοας. ἐκ δὲ ὀνοφορβῶν αὐτῶ τε Λευτυχίδη καὶ τοῖσι ταῦτα λέγουσι τίκτοιεν αἱ γυναῖκες παῖδας. ἢ μὲν δὴ ταῦτα ἔλεγε, ὁ δὲ πυθόμενός τε τὰ ἐβούλετο καὶ ἐπόδια λαβὼν ἐπορεύετο ἐς Ἥλιν, τῷ λόγῳ φὰς ὡς ἐς Δελφοὺς χρησόμενος τῷ χρηστηρίῳ πορεύεται. Λακεδαιμόνιοι δὲ ὑποτοπηθέντες Δημάρητον δρησμῶ ἐπιχειρέειν ἐδίωκον. καὶ κως ἔφθη ἐς Ζάκυνθον διαβάς ὁ Δημάρητος ἐκ τῆς Ἥλιδος· ἐπιδιαβάντες δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι αὐτοῦ τε ἄπτονται καὶ τοὺς θεράποντας αὐτὸν ἀπαιρέονται. μετὰ δέ, οὐ γὰρ ἐξεδίδοσαν αὐτὸν οἱ Ζακύνθιοι, ἐνθεῦτεν διαβαίνει ἐς τὴν Ἀσίην παρὰ βασιλέα Δαρεῖον. ὁ δὲ ὑπεδέξατό τε αὐτὸν μεγαλωστὶ καὶ γῆν τε καὶ πόλιας ἔδωκε.

κι ο ἴδιος ο Αρίστων ὑστερ' ἀπὸ λίγο καιρὸ παραδέχτηκε πως ἀπὸ επιπολαιότητα βγήκε ἀπ' τὸ στόμα του αὐτὴ ἡ φράση. Μην ακοὺς λοιπὸν ἄλλες ιστορίες για τὴ γέννησή σου· γιατί ἀκουσες τὴν πιο ἀληθινή. Κι ἀπὸ γαιῖδαροβοσκούς να χαρίσουν παιδιὰ στον Λεωτυχίδα και σ' ὁποίους τα λένε αὐτὰ οἱ γυναῖκες τους». Αὐτὰ λοιπὸν του ἔλεγε ἡ μητέρα του, κι αὐτός, αφοῦ ἔμαθε τα ὅσα ἠθελε και πήρε τα χρειαζόμενα για τὸ δρόμο, κίνησε για τὴν Ηλεία, λέγοντας πως πορεύεται στους Δελφοὺς τάχα για να πάρει χρησμό. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ὁμως υποψιάστηκαν ὅτι ο Δημάρητος βάλθηκε ν' ἀποδράσει και τον καταδίωκαν. Κι ο Δημάρητος βρήκε τρόπο και πρόλαβε να περάσει ἀπὸ τὴν Ηλεία στη Ζάκυνθο· στο κατόπι του πέρασαν κι οἱ Λακεδαιμόνιοι και τον τσακώνουν και του αρπάζουν τους υπηρέτες. Κι ἀργότερα, γιατί οἱ Ζακύνθιοι δεν ἔστρεξαν στὴν ἐκδοσή του, ἀποκεῖ περνά στὴν Ἀσία, στὴν αὐλή του βασιλιά Δαρείου. Κι ἐκεῖνος τον δέχτηκε μεγαλοπρεπῶς στο παλάτι του και του ἔδωσε και ἐκτάσεις γῆς και πολιτείες.

(Μετάφραση Η. Σπυρόπουλος)

Ευριπίδου *Μήδεια*, 214-266, 764-813

ΜΗ. Κορίνθιαι γυναῖκες, ἐξῆλθον δόμων
μή μοί τι μέμνησθ'· οἶδα γάρ πολλοὺς βροτῶν 215
σεμνοὺς γεγῶτας, τοὺς μὲν ὀμμάτων ἄπο,
τοὺς δ' ἐν θυραίοις· οἱ δ' ἀφ' ἡσύχου ποδῶς
δύσκειαν ἐκτήσαντο καὶ ῥαθυμίαν.
δίκη γὰρ οὐκ ἔνεστ' ἐν ὀφθαλμοῖς βροτῶν,
ὅστις πρὶν ἀνδρὸς σπλάγχχνον ἐκμαθεῖν σαφῶς
στυγεῖ δεδορκῶς, οὐδὲν ἠδικημένος.
χρῆ δὲ ξένον μὲν κάρτα προσχωρεῖν πόλει·
οὐδ' ἀστὸν ἦνεσ' ὅστις ἀνθάδης γεγῶς
πικρὸς πολίταις ἐστὶν ἀμαθίας ὑπο.

ΜΗ. Γυναίκες της Κορίνθου, ἄφησα τα δώματα και ἦρθα
215για να μη λάβετε αφορμή να με κατηγορήσετε. 215
Γιατί ξέρω πολλούς ανθρώπους που είναι υπερόπτες,
ἄλλοι μακριά από τα βλέμματα του κόσμου
και ἄλλοι μέσα στην τύρβη των πολλών.
Κάποιοι πάλι ζούνε βίο ἀπράγμονα
και τους συνοδεύει το στίγμα του ἀπραγού.
Δικαιοσύνη τα μάτια των ἀνθρώπων δεν γνωρίζουν.
Προτού να καταλάβουν καθαρά
τί κρύβει κάποιος μέσα του,
τον μισούν, μόνο και μόνο από την ὄψη,
κι ας μην τους ἀδίκησε ποτέ.
Ο ξένος οφείλει ἀσφαλῶς
να εναρμονίζεται ἀπολύτως με την πόλη.
Ὡστόσο δεν ἐπαινώ και τον πολίτη
που βάζει πάνω απ' ὅλα το ἐγώ του
και πληγώνει τους συμπολίτες του

ἔμοι δ' ἄελπτον πρᾶγμα προσπεσὸν τόδε
ψυχὴν διέφθαρκ'· οἶχομαι δὲ καὶ βίου
χάριν μεθεῖσα κατθανεῖν χρήζω, φίλαι.
ἐν ᾧ γὰρ ἦν μοι πάντα, γινώσκω καλῶς,
Κάκιστος ἀνδρῶν ἐκβέβηχ' οὐμὸς πόσις.
πάντων δ' ὅσ' ἔστ' ἔμψυχα καὶ γνώμην ἔχει
γυναῖκές ἐσμεν ἀθλιώτατον φυτόν·

Εμένα, τώρα, τούτο το κακό
έπεσε πάνω μου αναπάντεχο
και τσάκισε την ψυχή μου.

Η ζωή μου τέλειωσε, τη χαρά να ζω την έχω χάσει
και αποζητάω, αγαπημένες μου, τον θάνατο.

Εκείνος που ήτανε για μένα τα πάντα —το ξέρω καλά—,
ο άντρας μου, αποδείχθηκε ο χειρότερος όλων.

Από όλα πάλι τα πλάσματα που έχουν πνοή και λογικό
οι γυναίκες είμαστε το πιο αξιολύπητο.

ἄς πρῶτα μὲν δεῖ χρημάτων ὑπερβολῇ
πόσιν πρίασθαι δεσπότην τε σώματος
λαβεῖν· κακοῦ γὰρ τοῦτ' ἔτ' ἄλγιον κακόν.
κὰν τῷδ' ἀγὼν μέγιστος, ἢ κακὸν λαβεῖν
ἢ χρηστόν· οὐ γὰρ εὐκλεεῖς ἀπαλλαγὰι
γυναιξίν οὐδ' οἷόν τ' ἀνήνασθαι πόσιν.
ἔς καινὰ δ' ἦθη καὶ νόμους ἀφιγμένην
δεῖ μάντιν εἶναι, μὴ μαθοῦσαν οἴκοθεν,
οἷω μάλιστα χρήσεται ξυνευνέτη.

Πρώτα πρώτα πρέπει, ξοδεύοντας χρήμα και χρήμα,
να αγοράσουμε σύζυγο και να τον ἔχουμε
κύριο του κορμιού μας.

Κακό το πρώτο, το δεύτερο πικρότερο κακό.

Και εδώ είναι η αγωνία η μέγιστη:

Θα πάρουμε ἀραγε καλό ή κακό;

Γιατί ο χωρισμός για τη γυναίκα είναι στίγμα,
ούτε μπορεί στον άντρα της να λέει όχι.

Και όταν βρεθεί σε άλλα ήθη και συνήθειες,
καθώς δεν έχει μάθει από το σπίτι της,
πρέπει να είναι μάντης για να καταλάβει
τί σοί άντρας θα μοιραστεί το κρεβάτι της.

κὰν μὲν τάδ' ἡμῖν ἐκπονουμέναισιν εὖ
πόσις ξυνοικῆ μὴ βία φέρων ζυγόν,
ζηλωτὸς αἰών· εἰ δὲ μή, θανεῖν χρεών.
ἀνὴρ δ', ὅταν τοῖς ἔνδον ἄχθηται ξυνών,
ἔξω μολὼν ἔπαυσε καρδίαν ἄσης
[ἢ πρὸς φίλον τιν' ἢ πρὸς ἥλικα τραπεῖς].
ἡμῖν δ' ἀνάγκη πρὸς μίαν ψυχὴν βλέπειν.

Και αν βέβαια εμεῖς τα καταφέρουμε ἀριστα
και ο άντρας ζει μαζί μας και σηκώνει τον ζυγό
δίχως να δυσανασχετεῖ, εἶναι ζωὴ ζηλεμένη·
αν όχι, δεν μας μένει παρά ο θάνατος.
Ο άντρας ὁμως, ὅταν τον βαραίνει το σπίτι,
βγαίνει ἔξω [πηγαίνοντας σε φίλο ἢ συνομήλικο]
και η καρδιά του ξαλαφρώνει.
Εμεῖς οφείλουμε να ἔχουμε καρφωμένο
το βλέμμα σε μια μόνο ψυχὴ.

λέγουσι δ' ἡμᾶς ὡς ἀκίνδυνον βίον
ζῶμεν κατ' οἴκους, οἱ δὲ μάρνανται δορί,
κακῶς φρονοῦντες· ὡς τρίς ἂν παρ' ἀσπίδα
στῆναι θέλοιμ' ἂν μᾶλλον ἢ τεκεῖν ἅπαξ.
ἀλλ' οὐ γὰρ αὐτὸς πρὸς σὲ κᾶμ' ἦκει λόγος·
σοὶ μὲν πόλις θ' ἦδ' ἐστὶ καὶ πατρὸς δόμοι
βίου τ' ὄνησις καὶ φίλων συνουσία,
ἐγὼ δ' ἔρημος ἄπολις οὗσ' ὑβρίζομαι
πρὸς ἀνδρός, ἐκ γῆς βαρβάρου λελησμένη,
οὐ μητέρ', οὐκ ἀδελφόν, οὐχὶ συγγενῆ
μεθορμίσασθαι τῆσδ' ἔχουσα συμφορᾶς.

Λένε, βέβαια, για μας πως ζούμε βίο ακίνδυνο
μέσα στο σπίτι, ενώ εκείνοι πολεμάνε με το δόρυ— μέγα σφάλμα!
Θα προτιμούσα να σταθώ τρεις φορές
πλάι στην ασπίδα παρά να γεννήσω μία.
Όμως, τούτα τα λόγια
δεν έχουν το ίδιο βάρος για σένα και για μένα.
Εσύ έχεις την πόλη σου, το σπίτι του πατέρα σου,
έχεις την τέρψη της ζωής, τη συντροφιά των φίλων.
Εγώ είμαι έρημη, άπολις
και ο άντρας μου με ταπεινώνει.
Είμαι το λάφυρο που έφερε από βάρβαρη χώρα,
και δεν έχω μητέρα, ούτε αδελφό, ούτε συγγενή,
για νά βρω εκεί λιμάνι απάνεμο στη συμφορά.

τοσοῦτον οὖν σου τυγχάνειν βουλήσομαι,
ἦν μοι πόρος τις μηχανή τ' ἐξευρεθῆ
πόσιν δίκην τῶνδ' ἀντιτείσασθαι κακῶν
[τὸν δόντα τ' αὐτῷ θυγατέρ' ἦν τ' ἐγήματο],
σιγᾶν. γυνὴ γὰρ τᾶλλα μὲν φόβου πλέα
κακὴ τ' ἐς ἀλκὴν καὶ σίδηρον εἰσορᾶν·
ὅταν δ' ἐς εὐνὴν ἠδικημένη κυρῆ,
οὐκ ἔστιν ἄλλη φρὴν μαιφονωτέρα.

Από σένα πάντως θέλω μονάχα τούτο:

αν εὔρω τρόπο ἢ τέχνασμα
για να πληρώσει ο άντρας μου
για το κακό που μου έκανε
[και αυτός που του έδωσε την κόρη
και εκείνη που παντρεύτηκε],
να μη μιλήσεις.

Η γυναίκα, όλες τις άλλες φορές,
είναι γεμάτη φόβο,
είναι δειλή για πόλεμο
και δεν αντέχει ν' αντικρίσει λόγχη.
Όταν όμως αισθανθεί αδικημένη στο κρεβάτι,
δολοφονικότερη ψυχή δεν υπάρχει.

ΜΗ. ὦ Ζεῦ Δίκη τε Ζηνὸς Ἥλιου τε φῶς,
νῦν καλλίνικοι τῶν ἐμῶν ἐχθρῶν, φίλαι,
γενησόμεσθα κὰς ὁδὸν βεβήκαμεν,
νῦν ἐλπίς ἐχθροῦς τοὺς ἐμοὺς τείσειν δίκην.
οὗτος γὰρ ἀνὴρ ἦ μάλιστ' ἐκάμνομεν
λιμὴν πέφανται τῶν ἐμῶν βουλευμάτων·
ἐκ τοῦδ' ἀναψόμεσθα πρυμνήτην κάλων,
μολόντες ἄστυ καὶ πόλισμα Παλλάδος.

ΜΗ. Ω Ζευ, ω Δίκη, κόρη του Διός, ω φως του Ἥλιου!
Τώρα θα συντρίψω, φίλες, τους εχθρούς, θα θριαμβεύσω·
πορεύομαι ἤδη στου θριάμβου τον δρόμο.
Τώρα προσμένω να πληρώσουν οι εχθροί μου.
Τούτος ο άντρας, πάνω που πηγαίναμε να βουλιάξουμε,
πρόβαλε ωςάν λιμάνι για τα σχέδιά μου.
Από αυτόν θα δέσω το παλαμάρι της πρύμης,
όταν βρεθώ στην πόλη και στον βράχο της Παλλάδας.

ἤδη δὲ πάντα τὰμά σοι βουλευματα
λέξω· δέχου δὲ μὴ πρὸς ἡδονὴν λόγους.
πέμψασ' ἐμῶν τιν' οἰκετῶν Ἰάσονα
ἐς ὅψιν ἐλθεῖν τὴν ἐμὴν αἰτήσομαι.
μολόντι δ' αὐτῷ μαλθακοὺς λέξω λόγους,
ὡς καὶ δοκεῖ μοι ταῦτα καὶ καλῶς ἔχει·
γάμους τυράννων οὓς προδοὺς ἡμᾶς ἔχει,
καὶ ζύμφορ' εἶναι καὶ καλῶς ἐγνωσμένα.
παῖδας δὲ μεῖναι τοὺς ἐμοὺς αἰτήσομαι,
οὐχ ὡς λιποῦσ' ἂν πολεμίας ἐπὶ χθονὸς
[ἐχθροῖσι παῖδας τοὺς ἐμοὺς καθυβρίσαι],
ἀλλ' ὡς δόλοισι παῖδα βασιλέως κτάνω.

Θα στείλω ἓνα δούλο στον Ἰάσονα
και θα του ζητήσω να ἔρθει να με δει.
Και ὅταν με το καλό θα ἔρθει, λόγια μειλίχια θα του πω:
πως τάχα ἔτσι σκέφτομαι κι εγώ, πως ἐπραξε ἀριστα
που με πρόδωσε για τον γάμο τον βασιλικό
και πως ὅ,τι αποφάσισε εἶναι για το καλό μας και εἶναι ορθό.
Θα του ζητήσω ἀκόμα να μείνουν ἐδῶ τα παιδιὰ
— ὄχι πως θ' ἄφηνα ποτέ τα παιδιὰ μου σε γη εχθρική,
[να τα ταπεινῶνουν οἱ εχθροί μου,]
το θέλω μόνο για να θανατώσω με δόλο την κόρη του βασιλιά.

πέμψω γὰρ αὐτοὺς δῶρ' ἔχοντας ἐν χεροῖν,
[νύμφη φέροντας, τήνδε μὴ φεύγειν χθόνα,]
λεπτὸν τε πέπλον καὶ πλόκον χρυσήλατον·
κᾶνπερ λαβοῦσα κόσμον ἀμφιθῆ χροῖ,
κακῶς ὀλεῖται πᾶς θ' ὃς ἂν θίγη κόρης·
τοιοῖσδε χρίσω φαρμάκοις δωρήματα.
ἐνταῦθα μέντοι τόνδ' ἀπαλλάσσω λόγον.

Θα στείλω σ' αὐτήν τα παιδιὰ με δῶρα στα χέρια,
[να τα πάνε στη νύφη, να μην εξοριστοῦν ἀπὸ τούτη τη χώρα,]
λεπτότατο πέπλο και στεφάνι χρυσό.
Αν πάρει τα στολίδια και κοσμήσει το σώμα της,
κακό θάνατο θα λάβει, και αὐτή και ὅποιος την αγγίξει.
Με τέτοιο φαρμάκι θα ποτίσω τα δῶρα μου.
Εδὼ τελειώνουν τα λόγια.

ἄμωξα δ' οἶον ἔργον ἔστ' ἐργαστέον
τοῦντεῦθεν ἡμῖν· τέκνα γὰρ κατακτενῶ
τάμ'· οὔτις ἔστιν ὅστις ἐξαιρήσεται·
δόμον τε πάντα συγγέασ' Ἰάσονος
ἔξειμι γαίης, φιλτάτων παίδων φόνον
φεύγουσα καὶ τλᾶσ' ἔργον ἀνοσιώτατον.
οὐ γὰρ γελαῖσθαι τλητὸν ἐξ ἐχθρῶν, φίλαι.
[ἴτω· τί μοι ζῆν κέρδος; οὔτε μοι πατρίς
οὔτ' οἶκος ἔστιν οὔτ' ἀποστροφή κακῶν.]

Ὅμως σπαράζω με την πράξη που έχω να πράξω μετά.
Τα παιδιά μου θα τα σκοτώσω.
Αυτός που θα τα σώσει από τα χέρια μου δεν υπάρχει.
Συντρίμμια θα σωριάσω συθέμελα το σπίτι του Ιάσονα
και ύστερα θα φύγω από τη χώρα, μακριά
από τον φόνο των παιδιών που τόσο αγάπησα,
αφού θα έχω αποτολήσει έργο ανοσιότατο.
Να γελούν μαζί μου οι εχθροί δεν αντέχεται, φίλες.
[Ὅ,τι είναι να γίνει ας γίνει.
Ποιό το κέρδος να ζω; Δεν έχω πατρίδα
ούτε σπίτι ούτε καταφυγή στη δυστυχία μου.]

ἡμάρτανον τόθ' ἠνίκ' ἐξελίμπανον
δόμους πατρώους, ἀνδρὸς Ἑλληνοσ λόγοις
πεισθεῖσ', ὃσ ἡμῖν σὺν θεῶ τείσει δίκην.
οὔτ' ἐξ ἐμοῦ γὰρ παῖδασ ὄψεται ποτε
ζῶντασ τὸ λοιπὸν οὔτε τῆσ νεοζύγου
νύμφησ τεκνώσει παῖδ', ἐπεὶ κακὴν κακῶσ
θανεῖν σφ' ἀνάγκη τοῖσ ἐμοῖσι φαρμάκοισ.

Ἐσφαλα ὅταν ἀφηνα το σπίτι του πατέρα μου
και πίστεψα τα λόγια ενός Ἑλληνα,
ενός που, αν θέλουν οι θεοί, θα πληρώσει.
Ούτε θα ξαναδεί ποτέ πια ζωντανά
τα παιδιά που έχει από μένα
ούτε θ' αποχτήσσει άλλα παιδιά από τη νεόνυμφη σύζυγο
— ἀθλια εκείνη, ἀθλιο θάνατο ἀνάγκη να λάβει
από το δικό μου το φαρμάκι.

μηδεῖς με φαύλην κάσθενῆ νομιζέτω
μηδ' ἤσυχαιάν ἀλλὰ θατέρου τρόπου,
βαρεῖαν ἐχθροῖς καὶ φίλοισιν εὐμενῆ·
τῶν γὰρ τοιούτων εὐκλεέστατος βίος.
ΧΟ. ἐπεῖπερ ἡμῖν τόνδ' ἐκοίνωσας λόγον,
σέ τ' ὠφελεῖν θέλουσα καὶ νόμοις βροτῶν
ξυλλαμβάνουσα δρᾶν σ' ἀπεννέπω τάδε.

Κανείς να μην πιστέψει πως είμαι άπραγη και αδύναμη
ούτε ήσυχη. Ο τρόπος ο δικός μου είναι ο αντίθετος:
ανελέητη με τους εχθρούς, φίλη με τους φίλους.
Μόνο τέτοιων ανθρώπων ο βίος αξιώνεται το μέγα κλέος.
ΧΟ. Μια και μοιράστηκες μαζί μου το σχέδιό σου,
εγώ, θέλοντας και να βοηθήσω εσένα
και τους νόμους των ανθρώπων να προασπίσω,
σε εξορκίζω να μην κάνεις αυτό που πας να κάνεις.

Μετάφραση Θ. Στεφανόπουλου

ὦ τέκνα τέκνα, σφῶν μὲν ἔστι δὴ πόλις
καὶ δῶμ', ἐν ᾧ λιπόντες ἀθλίαν ἐμὲ
οἰκήσετ' αἰεὶ μητρὸς ἐστερημένοι·
ἐγὼ δ' ἐς ἄλλην γαῖαν εἶμι δὴ φυγὰς,
πρὶν σφῶν ὀνάσθαι κάπιδεῖν εὐδαίμονας,
πρὶν λουτρὰ καὶ γυναῖκα καὶ γαμηλίους
εὐνάς ἀγῆλαι λαμπάδας τ' ἀνασχεθεῖν.
ὦ δυστάλαινα τῆς ἐμῆς ἀυθαδίας.
ἄλλως ἄρ' ὑμᾶς, ὦ τέκν', ἐξεθρεψάμην,
ἄλλως δ' ἐμόχθουν καὶ κατεξάνθην πόνοις,
στερρὰς ἐνεγκοῦσ' ἐν τόκοις ἀλγηδόνας.

Παιδιά μου, αχ παιδιά μου, εσεῖς ἔχετε πόλη και σπίτι,
όπου θα μείνετε για πάντα χωρίς τη μητέρα,
αφήνοντάς με στη δυστυχία μου.
Εγὼ πορεύομαι ἤδη εξόριστη σε ἄλλη γη.
Δεν πρόλαβα να σας χαρῶ και να σας καμαρώσω ευτυχισμένα,
να ετοιμάσω το λουτρό του γάμου,
να στολίσω τη νύφη, να στρώσω το κρεβάτι το νυφικό
και να υψώσω λαμπάδες γαμήλιες.
Τόση δυστυχία γι' αυτό μου το πείσμα!
Ἄδικα σας ἀνάθρεψα, παιδιά μου,
ἀδικα ἐμόχθησα και τυραννήθηκα,
υπομένοντας τις ἀνελέητες ωδίνες της γέννας.

ἢ μὴν ποθ' ἢ δύστηνος εἶχον ἐλπίδας
πολλὰς ἐν ὑμῖν, γηροβοσκήσειν τ' ἐμὲ
καὶ κατθανοῦσαν χερσὶν εὖ περιστελεῖν,
ζηλωτὸν ἀνθρώποισι· νῦν δ' ὄλωλε δὴ
γλυκεῖα φροντίς. σφῶν γὰρ ἐστερημένη
λυπρὸν διάξω βίοτον ἀλγεινόν τ' ἐμοί·
ὑμεῖς δὲ μητέρ' οὐκέτ' ὄμμασιν φίλοις
ὄψεσθ', ἐς ἄλλο σχῆμ' ἀποστάντες βίου.

Πολλές αλήθεια ελπίδες στήριξα κάποτε απάνω σας
η δύστυχη, να με φροντίσετε όταν θα γεράσω
και όταν μια μέρα θα με πάρει ο θάνατος
να με νεκροστολίσετε κατά την τάξη με τα χέρια σας,
κάτι που το ζηλεύει ο κάθε άνθρωπος. Τώρα
πάει πια η γλυκιά εκείνη απαντοχή. Χωρίς εσάς
θα είναι όλη μου η ζωή πόνος και οδύνη.
Και εσείς δεν θα κοιτάξετε ποτέ ξανά
τη μητέρα μ' αυτά τ' αγαπημένα μάτια
— άλλος βίος σάς προσμένει.

φεῦ φεῦ· τί προσδέρκεσθέ μ' ὄμμασιν, τέκνα;
τί προσγελάτε τὸν πανύστατον γέλων;
αἰαῖ· τί δράσω; καρδία γὰρ οἴχεται,
γυναῖκες, ὄμμα φαιδρὸν ὡς εἶδον τέκνων.
οὐκ ἂν δυναίμην· χαιρέτω βουλευματα
τὰ πρόσθεν· ἄξω παῖδας ἐκ γαίας ἐμούς.
τί δεῖ με πατέρα τῶνδε τοῖς τούτων κακοῖς
λυποῦσαν αὐτὴν δις τόσα κτᾶσθαι κακά;
οὐ δῆτ' ἔγωγε· χαιρέτω βουλευματα.

Αλίμονο! Αλίμονο! Πώς με κοιτάζουν, παιδιά μου,
τα μάτια σας; Γιατί μου γελάτε, το ύστατο γέλιο;
Ωωω! Τί να κάνω; Η καρδιά μου, γυναίκες, ελύγισε,
όταν είδα τα μάτια των παιδιών μου που έλαμπαν.
Δεν βρίσκω τη δύναμη. Ώρα καλή στα σχέδια τα πριν.
Θα πάρω από τη χώρα τα παιδιά μου. Γιατί άραγε,
για να πληγώσω τον πατέρα τους με τη δική τους δυστυχία,
να γίνω εγώ διπλά δυστυχισμένη;
Όχι, δεν θα γίνει, όχι. Ώρα καλή στα σχέδιά μου.

καίτοι τί πάσχω; βούλομαι γέλωτ' ὀφλεῖν
ἐχθροὺς μεθεῖσα τοὺς ἐμοὺς ἀζημίους;
τολμητέον τάδ'· ἀλλὰ τῆς ἐμῆς κάκης,
τὸ καὶ προσέσθαι μαλθακοὺς λόγους φρενί.
χωρεῖτε, παῖδες, ἐς δόμους. ὅτω δὲ μὴ
θέμις παρεῖναι τοῖς ἐμοῖσι θύμασιν,
αὐτῷ μελήσει· χεῖρα δ' οὐ διαφθερῶ.

Ὅμως, τί ἔχω πάθει; Θέλω μήπως να γίνω περίγελως
γιατί ἀφησα τους εχθρούς μου ατιμώρητους;
Πρέπει να τολμήσω. Τί λιποψυχία και η δική μου,
και μόνο που ἀφησα να περάσουν από τη σκέψη μου
μειλίχια λόγια. Πηγαίνετε μέσα, παιδιά μου.
Και ὅποιος δεν πρέπει να παρίσταται
στη θυσία που ετοιμάζω, η ευθύνη δική του.
Το χέρι μου δεν θα πτοηθεί.

ᾶ ᾶ·

μὴ δῆτα, θυμέ, μὴ σύ γ' ἐργάση τάδε·
ἕασον αὐτούς, ᾧ τάλαν, φεῖσαι τέκνων·
ἐκεῖ μεθ' ἡμῶν ζῶντες εὐφρανοῦσί σε.
μὰ τοὺς παρ' Ἄϊδη νερτέρους ἀλάστορας,
1060οὔτοι ποτ' ἔσται τοῦθ' ὅπως ἐχθροῖς ἐγὼ
παῖδας παρήσω τοὺς ἐμούς καθυβρίσαι.
[πάντως σφ' ἀνάγκη κατθανεῖν· ἐπεὶ δὲ χρή,
ἡμεῖς κτενοῦμεν οἵπερ ἐξεφύσαμεν.]
πάντως πέπρακται ταῦτα κούκ ἐκφεύξεται·
καὶ δὴ 'πὶ κρατὶ στέφανος, ἐν πέπλοισι δὲ
νύμφη τύραννος ὄλλυται, σάφ' οἶδ' ἐγώ.

Ααα! Ααα!

Μη, ψυχὴ μου, μη, μην πράξεις αὐτό που πας να πράξεις.
Ἄφησέ τα, δύστυχη, λυπήσου τα παιδιά.
Ὅταν θα ζουν ἐκεῖ μαζί μου, θα χαίρεσαι.
Μα τους τιμωροὺς δαίμονες του Ἄδη,
ένα πράγμα δεν θα γίνει ποτέ:
να επιτρέψω ἐγὼ στους ἐχθροὺς μου
να ταπεινώσουν τα παιδιά μου.
[Ἀνάγκη ἀδήριτη. Πρέπει να πεθάνουν.
Και αφού πρέπει που πρέπει,
ἐγὼ που τα γέννησα, ἐγὼ και θα τα σκοτώσω.]
Ἔτσι και ἀλλιῶς αὐτά ἔχουν πια τελειώσει.
Διαφυγὴ δεν ὑπάρχει.
Το στεφάνι κάθεται ἤδη στην κόμη της,
φοράει τον πέπλο η βασιλικὴ νύφη
και πεθαίνει — το γνωρίζω ἀριστα.

ἀλλ', εἶμι γὰρ δὴ τλημονεστάτην ὁδὸν
καὶ τούσδε πέμψω τλημονεστέραν ἔτι,
παῖδας προσειπεῖν βούλομαι· δότ', ὦ τέκνα,
δότ' ἀσπάσασθαι μητρὶ δεξιὰν χέρα.
ὦ φιλτάτη χεῖρ, φίλτατον δέ μοι στόμα
καὶ σχῆμα καὶ πρόσωπον εὐγενές τέκνων.
εὐδαιμονοῖτον, ἀλλ' ἐκεῖ· τὰ δ' ἐνθάδε
πατὴρ ἀφείλετ'· ὦ γλυκεῖα προσβολή,
ὦ μαλθακὸς χρῶς πνεῦμά θ' ἥδιστον τέκνων.

Ὅμως τώρα που θα πάρω τον δρόμο τον πιο σκληρό
και θα προπέμψω τα παιδιά μου σε ακόμα σκληρότερο,
θέλω να τ' αποχαιρετήσω.

Δώστε, παιδιά μου, δώστε το δεξί σας χέρι
στη μητέρα σας να το φιλήσει.

Χέρι μου αγαπημένο, αγαπημένο στόμα,
ευγενική μορφή και πρόσωπο των τέκνων μου,
να είστε και τα δυο μου ευτυχισμένα, όμως εκεί· τα εδώ
σας τα στέρησε ο πατέρας σας. Γλυκό μου αγκάλιασμα,
δέρμα μου τρυφερό και ανάσα μυρωμένη των παιδιών μου.

χωρεῖτε χωρεῖτ'· οὐκέτ' εἰμὶ προσβλέπειν
οἷα τε †πρὸς ὑμᾶς† ἀλλὰ νικῶμαι κακοῖς.
καὶ μανθάνω μὲν οἷα δρᾶν μέλλω κακά,
θυμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων,
ὅσπερ μεγίστων αἴτιος κακῶν βροτοῖς.

Πηγαίνετε, πηγαίνετε. Δεν αντέχω άλλο να σας κοιτάζω,
το κακό που με ζώνει με λύγισε.

Και καταλαβαίνω βέβαια το κακό που πάω να κάνω,
ὅμως πιο δυνατό από τη λογική μου είναι το μένος της
ψυχῆς,

αυτό που ευθύνεται για των ανθρώπων τα δεινά τα πιο
μεγάλα.

Μετάφραση Θ. Στεφανόπουλου

Λουκιανός

περ. 125 μ.Χ. (Σαμοσατα) – Αθήνα 180 μ.Χ.

Υποθετική απεικόνιση του Λουκιανού από γκραβούρα του W. Faithorn, 17^{ος} αι.

Διάλογος Χάροντα και Μένιππου

ΧΑΡΩΝ

ἀπόδος, ὦ κατάρατε, τὰ πορθμεῖα.

ΜΕΝΙΠΠΙΟΣ

βόα, εἰ τοῦτό σοι, ὦ Χάρων, ἥδιον.

ΧΑΡΩΝ

ἀπόδος, φημί, ἀνθ' ὧν σε διεπορθμευσάμην.

ΜΕΝΙΠΠΙΟΣ

οὐκ ἂν λάβοις παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος.

ΧΑΡΩΝ

[1] Παλιοτόμαρο, πλήρωσέ μου τα ναύλα σου!

ΜΕΝΙΠΠΙΟΣ

Φώναζε όσο θέλεις, αν σ' αρέσει!

ΧΑΡΩΝ

Πλήρωσε, σου λέω, που σε πέρασα από τη λίμνη!

ΜΕΝΙΠΠΙΟΣ

Δεν μπορείς να πάρεις από όποιον δεν έχει.

ΧΑΡΩΝ

ἔστι δέ τις ὀβολὸν μὴ ἔχων;

ΜΕΝΙΠΠΙΟΣ

εἰ μὲν καὶ ἄλλος τις οὐκ οἶδα, ἐγὼ δ' οὐκ ἔχω.

ΧΑΡΩΝ

καὶ μὴν ἄγξω σε νῆ τὸν Πλούτωνα, ὃ μισαρέ, ἦν μὴ ἀποδοῶς.

ΜΕΝΙΠΠΙΟΣ

καὶ μὴν τῷ ξύλῳ σου πατάξας διαλύσω τὸ κρανίον.

ΧΑΡΩΝ

Υπάρχει ἄνθρωπος που να μην ἔχει ἔστω και οβολό;

ΜΕΝΙΠΠΙΟΣ

Αν υπάρχει κι ἄλλος, δεν ξέρω. Εγὼ πάντως δεν ἔχω.

ΧΑΡΩΝ

Μα τον Πλούτωνα, θα σε πνίξω, κάθαρμα, αν δεν πληρώσεις!

ΜΕΝΙΠΠΙΟΣ

Κι ἐγὼ με τη μαγκούρα θα σου σπάσω το κεφάλι!

MENIPPION

ὁ Ἑρμῆς ὑπὲρ ἐμοῦ σοι ἀποδότω, ὅς με παρέδωκέ σοι.

ERMH

νῆ Δί' ὀναίμην, εἰ μέλλω γε καὶ ὑπερεκτίνειν τῶν νεκρῶν.

XARON

οὐκ ἀποστήσομαί σου.

MENIPPION

τούτου γε ἔνεκα νεωλκήσας τὸ πορθμεῖον παράμενε· πλὴν ἀλλ' ὅ γε μὴ ἔχω, πῶς ἂν λάβοις;

MENIPPION

Να σε πληρώσει για λογαριασμό μου ο Ἑρμῆς! Αυτός με παράδωσε σε σένα.

ERMH

Τώρα μάλιστα, σώθηκα! Να πληρώνω και για τους νεκρούς!

XARON

Εγώ πάντως δεν σ' αφήνω.

MENIPPION

Ωραία. Τράβα και τη βάρκα σου στη στεριά, και περίμενε όσο θέλεις!

Τι να σου δώσω, αφού δεν ἔχω πεντάρα;

ΧΑΡΩΝ

σὺ δ' οὐκ ἤδεις κομίζεις δέον;

MENIPPΙΟΣ

ἤδειν μὲν, οὐκ εἶχον δέ. τί οὖν; ἐχρῆν διὰ τοῦτο μὴ ἀποθανεῖν;

ΧΑΡΩΝ

μόνος οὖν ἀυγήσεις προῖκα πεπλευκέναι;

MENIPPΙΟΣ

οὐ προῖκα, ὦ βέλτιστε· καὶ γὰρ ἦντλησα καὶ τῆς κόπης συνεπελαβόμενην καὶ οὐκ ἔκλαον μόνος τῶν ἄλλων ἐπιβατῶν.

ΧΑΡΩΝ

Δεν ἤξερες ὅτι ἐπρεπε να φέρεις τα ναύλα σου μαζί σου;

MENIPPΙΟΣ

Το ἤξερα, ἀλλά δεν εἶχα. Κι ὕστερα; Ἐπρεπε γι' αὐτό να μην πεθάνω;

ΧΑΡΩΝ

Εσύ μόνο λοιπόν θα καυχιέσαι πως πέρασες τζάμπα;

MENIPPΙΟΣ

Καθόλου τζάμπα, φίλε μου. Καὶ νερό ἀπὸ τη βάρκα ἐβγαλα, καὶ κουπί τράβηξα καὶ, στο κάτω κάτω, ἤμουν ὁ μόνος ἀπὸ τους ἐπιβάτες που δεν ἐκλαιγα!

ΧΑΡΩΝ

οὐδὲν ταῦτα πρὸς τὰ πορθμεῖα· τὸν ὀβολὸν ἀποδοῦναί σε δεῖ· οὐ γὰρ θέμις ἄλλως γενέσθαι.

ΜΕΝΙΠΠΙΟΣ

οὐκοῦν ἄπαγέ με αὖθις εἰς τὸν βίον.

ΧΑΡΩΝ

χάριέν γε λέγεις, ἵνα καὶ πληγὰς ἐπὶ τούτῳ παρὰ τοῦ Αἰακοῦ προσλάβω.

ΜΕΝΙΠΠΙΟΣ

μὴ ἐνόχλει οὖν.

ΧΑΡΩΝ

Αυτὰ δεν εἶναι πληρωμή. Πρέπει να δώσεις τον οβολό, εἶναι νόμος.

Δεν γίνεται αλλιώς.

ΜΕΝΙΠΠΙΟΣ

Τότε ξαναγύρισέ με στη ζωή.

ΧΑΡΩΝ

Αστείος που είσαι! Για να με ταραξεί στο ξύλο ο Αιακός;

ΜΕΝΙΠΠΙΟΣ

Άσε με ήσυχο λοιπόν!

ΧΑΡΩΝ

δειξον τί ἐν τῇ πήρα ἔχεις.

ΜΕΝΙΠΠΙΟΣ

θέρμους, εἰ θέλεις, καὶ τῆς Ἑκάτης τὸ δεῖπνον.

ΧΑΡΩΝ

πόθεν τοῦτον ἡμῖν, ὦ Ἑρμῆ, τὸν κύνα ἤγαγες; οἷα δὲ καὶ ἐλάλει παρὰ τὸν πλοῦν τῶν ἐπιβατῶν ἀπάντων καταγελῶν καὶ ἐπισκώπτων καὶ μόνος ἄδων οἰμωζόντων ἐκείνων.

ΧΑΡΩΝ

Δείξε μου τι ἔχεις στο σακούλι.

ΜΕΝΙΠΠΙΟΣ

Λούπινα, αν θέλεις, και δείπνο της Εκάτης.

ΧΑΡΩΝ

Βρε Ερμή, από πού μας τον έφερες αυτόν τον σκύλο; Τι λόγια έλεγε στο ταξίδι! Κορόιδευε και περιγελούσε όλους τους επιβάτες, κι ήταν ο μόνος που τραγουδούσε όταν εκείνοι έκλαιγαν!

ΕΡΜΗΣ

ἀγνοεῖς, ὦ Χάρων, ὄντινα ἄνδρα διεπόρθμευσας; ἐλεύθερον ἀκριβῶς. οὐδενὸς αὐτῷ μέλει. οὗτός ἐστιν ὁ Μένιππος.

ΧΑΡΩΝ

καὶ μὴν ἂν σε λάβω ποτέ—

ΜΕΝΙΠΠΟΣ

ἂν λάβῃς, ὦ βέλτιστε· δις δὲ οὐκ ἂν λάβοις.

ΕΡΜΗΣ

Μα δεν ξέρεις, Χάρων, ποιον κουβάλησες με τη βάρκα σου; Ἐναν ἄνθρωπο ἀληθινὰ ἐλεύθερο. Αυτός δεν νοιάζεται για τίποτε. Είναι ο Μένιππος!

ΧΑΡΩΝ

Αχ, αν σε ξανάβρω κάποτε...

ΜΕΝΙΠΠΟΣ

Αν με ξανάβρεις!... Μα δεν πρόκειται να με πετύχεις για δεύτερη φορά!

(μετάφραση Π. Μουλλάς)

Η βάρκα του Χάροντα (Veronese)

Καλή επιτυχία στις εξετάσεις....